

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Humanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Qvaestio XVIII. De bonitate, & malitia actuum humanorum. In Vndecim
Articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

Dices, Hæc ratio non videtur vera, nam motus manuum & pedum non fit per sensus, sed per potentiam motiuam.

Resp. Et si motus isti sint à potentia motiua, egent tamen sensuum directione; non enim recte fieri possunt, nisi sensuum cognitione dirigantur: & ita pendent à sensibus quoad directionem & modum, quo fiunt. Vnde recte sequitur, hos motus pendere ab imperio rationis & voluntatis, quoad directionem, & modum sui. Quod verò secundum substantiam suam ab imperio rationis pendeant, patet; tum quia modus quo isti motus fiunt, non distinguitur ab ipsorum substantia; tum quia toti fiunt à potentia motiua, quæ ad nutum parat voluntati.

28
Anima imperat corpori de potestate mens appetitui feriori potestati.

Ex his intelligi potest illud Aristot. 1. Polit. cap. 3. animam imperare corpori *δασποτικὴς*, id est, imperio herili: intellectum verò imperare appetitui sensitivo *πολιτικὴς καὶ βασιλικὴς*, nempe quia anima per intellectum & voluntatem sic imperat corpori, vt resistere nequeat; sed ad nutum parere debeat, tamquam mancipium, quod nullo modo potest imperio domini resistere, aut tergiversari: appetitui verò inferiori, sicut Magistratus ciui, & Rex subdito, qui potest tergiversari. Et si enim voluntate absolute volente, appetitus inferior utrumque pareat, tamen simul potest reniti per quosdam motus inefficaces, qui si durent, interdum faciunt rem videri tam suauem & commodam, vt voluntatem alliciant ad immutandum bonum propositum, & in consensum pertrahant.

Ratio huius discriminis est, quia membra non habent yllam functionem, nisi quæ intrinsecè & immediatè pendeat à vi motiua, quæ immediatè applicatur à voluntate. Vnde ad nutum parent, nisi corpus sit malè affectum; vt si desint spiritus, qui sunt motus instrumentum: appetitus autem inferior habet propriam operationem, ad quam naturaliter excitatur proposito obiecto, vnde non habet intrinsecam dependentiam à voluntate in suis operationibus, sicut neque sensus externi.

D V B I V M.

Quot genera actuum voluntariorum concurrant in quouis negotio, & quo ordine?

29
Caiet.

Aicetanus qu. 16. art. 4. enumerat duodecim, quidam alij quidecim. Sed reuera multi ex illis quos isti enumerant, non sunt necessarii, vt ex supra dictis colligi potest.

Pro responsione, Notandum est esse duos ordines actuum, ad quos omnes sunt referendi; scilicet ordinem intentionis & executionis.

Ad ordinem intentionis quinque actus sunt necessarii. Primus, Cognitio finis. Secundus, Intentio finis. Tertius, Consilium de medijs. Neque hic opus est imperio, quo ratio imperet consilium, neque electione quæ voluntas eligat consultare. Nam ex vi intentionis finis, intellectus naturaliter applicatur ad consultandum. Quartus, Iudicium de medio eligendo. Quintus, Electio; hic est vltimus in ordine intentionis. Damascenus lib. 2. cap. 22. post iudicium, ponit *ὑπόμνην*, deinde electionem. Per *ἔγνω* videtur intelligere *Consensum*. Sed supra dictum est, *Consensum* non distingui re ab *Electione*. Vnde hic actus non est necessarius.

30
In ordine executionis, sequitur ordo executionis, in quo primus actus est Imperium (accepto hoc nomine pro voluntate exequendi) quod imperium interdum distinguitur ab electione, nempe quando electio non complectitur omnes circumstantias, cum quibus opus est exequendum. Interdum verò non distinguitur nisi ratione, scilicet quando has circumstantias complectitur, vt supra dictum est. Damascenus videtur hoc imperium intelligere per *ἔργον*, id est, impetum: ponit enim *ἔργον* immediatè post electionem. Secundus, Est vsus passiuus, seu operatio potentie exequentis; nam vsus actiuus non distinguitur ab imperio. Tertius, Est Adeptio finis: si tamen hæc adeptio per aliquem actum distinctum fiat. Quartus, fructio seu gaudium ex presentia finis; & hic terminatur ordo executionis. Itaque in vniuersum nouem species actuum sunt necessariae.

31
Series horum actuum facit vnum numero peccatum ad confessionem.

Notandum Primò, Omnes actus qui sunt post intentionem, trahere bonitatem vel malitiam ex intentione, quia ex vi intentionis sequuntur. Ideo enim Consultatio est mortaliter bona, vel mala; quia procedit ex bona vel mala intentione. Idem dicendum de Iudicio, Electione, Imperio, vsu, Adeptione. Itaque tota hæc actuum series censetur vnum numero peccatum in ordine ad confessionem. Vnde qui homicidium commisit, non tenetur dicere se intendisse, consultasse de medijs, iudicasse, elegisse, &c. Sed sufficit, dicat se commisisse homicidium: nisi forte aliquod medium aliàs per se illicitum interuenisset; vt si arte magica, vel operà alterius vsus fuisset.

Notandum Secundò, In omni actu libero plures rationes actuum concurrere, sed tantum implicitè, quatenus vnus idemque actus implicitè super seipsum reflectitur, vt supra dictum est.

Q V Æ S T I O X V I I I.

De Bonitate & malitia actuum humanorum.

Postquam explicuit Diuus Thomas naturam actuum humanorum in genere, incipit hic agere de bonitate & malitia eorundem actuum. Quæstione quidem 18. de bonitate & malitia actuum humanorum, præscindendo ab internis & externis. Quæstione 19. de bonitate & malitia actuum interiorum vo-

luntatis. Quæstione 20. de bonitate & malitia actuum exteriorum. Quæstione 21. de quibusdam conditionibus actuum, quæ sequuntur bonitatem & malitiam; vt esse laudabile, vituperabile, meritum, demeritorium.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis actio humana sit bona?

Conclusio est, Non omnes esse bonas, sed quasdam esse malas. Probat D. Thomas, quia bonum est quod habet plenitudinem essendi sibi debitam, id est, omnem perfectionem quae illi debetur, ut sit perfectum. Malum vero est, cui aliquid deest de plenitudine essendi ipsi debita; atqui multa sunt actiones humanae, quibus deest aliquid de plenitudine perfectionis debita actui humano; ut si quis comedat non seruata iusta mensura, conuenienti loco vel tempore: ergo multae actiones humanae sunt mala.

Bonum quid.

Malum quid.

Notandum hoc articulo & sequentibus, agi de bonitate & malitia, quae conuenit actibus humanis secundum esse morale, non autem de ea quae conuenit ei secundum esse naturale. Breuiter itaque explicandum est quid sit esse morale, quid naturale.

D V B I V M.

Quid sit esse naturale, & esse morale actuum humanorum, & quomodo differant?

Respondeo & Dico Primò, *Esse naturale* actuum humanorum, siue elicitorum à voluntate, siue imperatorum, consistit in habitudine ad obiectum formale in quod tendunt, & ad potentiam, vnde immediatè apti sunt procedere.

Quid esse naturale actuum humanorum.

Ratio est; Quia quiuus actus vitalis ex ordine ad hæc duo totam suam entitatem & speciem naturalem accipit. Ex ordine enim ad potentiam, vnde immediatè aptus est procedere, accipit quasi rationem genericam; quia omnes actus vnius potentiae conueniunt in hoc ordine: v. g. Omnes visiones conueniunt in eo quòd apti sint procedere à potentia visiva; omnes intellectiones à potentia intellectiua; & omnes volitiones à potentia voluntatis. Ex ordine verò ad obiectum formale, accipiunt rationem specificam; quia actus vnius potentiae distinguuntur per obiecta formalia; ut visio albi, & visio nigri. Notandum, Entitatem seu naturalem essentiam actuum vitalium non postulare ut actu procedant à suis potentijs, (posset enim illa entitas à Deo fieri, ut supra dictum est) sed solùm ut sint apti procedere: sicut non est de essentia accidentis, ut actu inhaereat: sed ut sit aptum inherere, idque naturaliter postulat. Idcirco dixi, *Esse naturale actus* consistere in ordine ad potentiam, vnde aptus est procedere. Quòd enim actu procedat, non pertinet ad eius esse naturale, sed est quiddam accessorium, veluti modus naturalis, qui sæpè pertinet ad esse morale.

Esse morale quid.

Dico Secundò, *Esse morale* actuum humanorum consistit in eo quod est liberè fieri, & cum certo ordine ad dictamen rectæ rationis; qui ordo est fieri consentaneè vel dissentaneè, vel indifferenter rationi rectæ.

Duo requiruntur ad esse morale actuum humanorum.

Probat, Quia duo requiruntur ad esse morale actuum humanorum. Primum est, Liberè fieri. Quod patet Primò, Quia quæ in nobis ex-

citantur necessariò, ut sunt primi motus, ad naturam potius, quam ad mores pertinent; nam homo non operatur illa ut homo habens dominium suorum actuum; ac proinde non ut causa moralis, sed per modum causæ naturalis. Secundò, Quia esse morale in actu, est id, cuius ratione est laude vel vituperio, pena vel præmio dignus: Sed non est dignus laude vel vituperio, pena vel præmio, nisi liberè fiat: ergo ad esse morale requiritur libertas. Idem expressè docet Scotus in 2. d. 40. & passim alij Doctores.

Primum. Liberè fieri.

Hinc sequitur, etiamsi esse liberum sit accidentarium quid, vel potius denominatio extrinseca ipsius actus spectati secundum speciem naturalem, tamen est esse essentialè actui considerato secundum esse morale. Est enim prima ratio vnde actus dicitur moralis, ut rectè Scotus loco citato, quamuis non sit omnino ad hoc sufficiens, ut statim dicemus.

Esse liberum, est essentialè actui considerato secundum esse morale.

Secundò, Requiritur ut habeat aliquem ordinem ad dictamen rationis rectæ, tamquam conformis illi, vel disformis vel indifferens. Probat Primò, Quia dictamen rationis est regula humanorum actuum, secundum quam fieri debent & æstimantur boni vel mali moraliter: ergo ut actus censeatur pertinere ad mores, debet aliquem ad hoc dictamen habere ordinem. Secundò, Quia actiones puerorù & amentium, etiamsi liberè sint, ut supra dictum qu. 13. art. 2. in Dub. non tamen censentur actiones morales capaces laudis vel vituperij: eò quòd non possint dirigi iudicio rationis rectæ, id est, dictantis de honesto profecto, & turpi fugiendo. Quia illi non tantum usum habent ut de his iudicare possint, quamuis aliqui boni delectabile & conueniens naturæ, satis cognoscant.

Secundum est ordo ad dictamen rectæ rationis.

Ex his inferitur Primò, *Esse morale* primò & immediatè conuenire actibus voluntatis elicitis; his enim primò & immediatè conuenit liberè fieri: secundariò verò & mediatè actibus imperatis: quia hi non sunt liberi, nisi mediante actu libero voluntatis à quo procedunt, & quodammodo informantur, ut docet D. Tho. infra art. 6.

Conuenit immediatè actibus elicitis à voluntate.

Inferitur Secundò, Speciem moralem in omnibus actibus imperatis esse distinctam à specie naturali. Actus enim matrimonij & fornicationis sunt eiusdem speciei naturalis, quia immediatè ab eadem potentia procedunt, & circa idem obiectum versantur. Sunt tamen diuersæ speciei moralis, quia diuersum ordinem habent ad iudicium rationis rectum. Idem dicendum de actu homicidij & iustitiæ, Idololatriæ & religionis. Denique omnes actus externi virtutum possunt esse eiusdem speciei naturalis, atque actus virtuosiorum.

Species moralis distinguitur à specie naturali in actibus imperatis.

Inferitur Tertio, Non repugnare ut actus eliciti voluntatis, qui non habent esse morale, illud acquirant; & qui iam habent esse morale, illud amittant, manente eadem specie naturali. De quo vide Gabr. in 2. d. 41. q. vn. a. 2.

7

Prior pars patet, Quia fieri potest ut primi motus voluntatis, qui in nobis excitantur non liberè, ac proinde non habent esse morale: incipiant esse liberi ratione aduertente in obiecto aliquam conditionem mali vel defectus, & consequenter acquirant esse morale; siantque moraliter boni vel mali, nullà in illis motibus factà reali mutatione.

Potest aliquis actus amittere esse morale, & rursum illud acquirere.

Altera pars

Altera pars patet, Quia fieri potest, vt actus, qui iam liberi sunt, ac proinde habent esse morale, desinant esse liberi impedita rationis consideratione, ne defectum obiecti vel actus possit considerare. Quod Deo est facile efficere: quando enim aliquid apprehenditur vt bonum, & intellectus non potest aliquem defectum in illo aduertere, neque in illius appetitione, tunc illud necessario amatur; vt supra ostensum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ab obiecto?

8 Affirmatur

Conclusio. Primam bonitatem & primam malitiam moralem actionum humanarum sumi ab obiecto.

A simili de bonitate rerum naturalium.

Probat, Quia in rebus naturalibus prima bonitas accipitur a forma, quae dat illis speciem: ergo in actionibus moralibus, prima bonitas accipitur ab obiecto, quod sit conueniens rectae rationi, quod instar formae tribuit actioni speciem moralem.

Item a simili de malitia rerum naturalium.

Rursus, Primum malum in rebus naturalibus est ex eo, quod res non consequatur formam specificam, quam natura intendit, sed alia: vt si pro homine generetur simia. Ergo primum malum in actionibus moralibus est ex eo, quod actio non habeat obiectum conueniens rectae rationi, sed disconueniens. Consequentia patet, ex analogia & proportione, quae est inter res naturales & morales.

Item declaratur exemplis.

Idem declarari potest exemplis, ideo enim velle dare eleemosynam est bonum, quia subleuare miseriam pauperis (quod est obiectum illius) bonum est: similiter ideo velle mentiri malum est, quia mentiri quod est obiectum illius, est malum.

9 Tres obiecti.

Sed contra hanc doctrinam obijci potest. Primò, In obiectis ipsis non est bonitas vel malitia moralis, praesertim in obiectis actuum exteriorum: ergo obiecta non possunt actibus humanis bonitatem vel malitiam tribuere; non enim possunt dare quod non habent.

Secundò, Quia obiecta actuum, praesertim interiorum, sunt effectus eorum: dare enim eleemosynam, est effectus voluntatis interioris. Atqui causa non possunt habere bonitatem a suis effectibus, nam sunt illis priores.

Tertiò, Actus exteriores habent bonitatem moralem ab interioribus: ergo interiores non habent bonitatem ab ipsis; ac proinde neque a suis obiectis; alioquin idem esset causa sui ipsius.

Soluuntur

Ad Primum Respondeo, In obiectis non esse bonitatem vel malitiam moralem formaliter, sed causaliter; in actibus autem humanis formaliter: sicut in medicina est sanitas tamquam in causa, in animali vero, vt forma in subiecto: & sicut in rebus est veritas tamquam in fundamento, in cognitione autem est veritas formaliter.

Quomodo causa possit habere suam bonitatem ab effectu.

Ad Secundum, Causa non habet bonitatem a suo effectu, quasi bonitas effectus sit bonitas causa; sed habet ab effectu, quia ex ordine & respectu ad effectum tamquam ad terminum, vel tamquam ad obiectum. Ideo enim dare eleemosynam est bonum, quia tendit ad bonum ter-

minum, scilicet ad leuamen miseriae & solatium pauperis; & ideo velle dare eleemosynam est bonum, quia ordinem habet ad tale obiectum, scilicet ad donationem externam eleemosynae, quae bona est. Rursus, Occidere hominem est malum, quia terminus eius priuatio vite, mala est; & velle occidere est malum, quia obiectum huius volitionis, occidere, malum est.

Ad Tertium, Omisissis varijs solutionibus, Respondeo duo requiri ad bonitatem moralem, scilicet libertatem & conformitatem cum ratione. Similiter duo ad malitiam, scilicet libertatem & repugnantiam cum ratione. Actus igitur interiores ab exterioribus, tamquam ab obiectis suis, habent quod sint conformes vel difformes rationi: verum actus exteriores vicissim ab interioribus habent, non quod sint conformes vel difformes rationi, sed quod sint liberi. Itaque actus interiores habent ab exterioribus bonitatem vel malitiam moralem ex parte, non integre; & vicissim exteriores ab interioribus, ex alia parte, non etiam integre: sicque nulla est repugnantia. Vel (quod in idem recidit) actus interiores habent ab exterioribus bonitatem vel malitiam, exteriores ab interioribus moralitatem. Nam bonitas moralis duo dicit: similiter malitia moralis: quae duo a diuersis pendunt.

D V B I V M I.

Vtrum etiam actus exteriores habeant bonitatem vel malitiam ex obiecto?

Ratio dubitandi est, Quia actus externi non habent proprie obiecta rationi conuenientia vel repugnantia, sed ipsi potius sunt obiecta respectu actuum interiorum voluntatis.

Respondeo, Etiam actiones exteriores habere bonitatem vel malitiam ex suis obiectis, etsi non tam proprie quam interiores.

Probat, Primò, quia D. Thomas hic generatim loquitur de actibus humanis tam externis quam internis; nam de peculiari modo quo actus interni ex obiecto habent bonitatem vel malitiam, agit qu. 19. art. 1.

Secundò, Quia etiam actiones externae dicuntur aliae bonae ex genere, aliae malae, aliae indifferentes, idque ratione obiecti circa quod versantur; quod obiectum, vel est conueniens, vel disconueniens, vel indifferens. Obiectum voco personam cui fit aliquid, & materiam ipsam quae conuertitur. Censetur autem hoc obiectum conueniens vel disconueniens rationi rectae, vel naturae rationali liberè operanti; nempe vt per talem actionem circa tale obiectum agas. Quod explicatur.

Primò, In actionibus bonis, Obiectum enim largitionis eleemosynae, est res quae datur, & pauper cui datur. Sacrificij externi, est hostia quae offertur, & etiam quodammodo Deus, cui offertur. Actus matrimonij, coniux. Restitutionis, res debita, & cui debetur; sicque in caeteris. Haec obiecta sunt materia conueniens harum actionum. Pauper enim est materia conueniens, cui res illa secundum rectam rationem dari possit. Hostia est obiectum conueniens, quae Deo secundum rectam rationem offertur. Coniux, circa quam iste actus fiat.

Actus interiores habent ab exterioribus bonitatem vel malitiam: exteriores ab interioribus moralitatem.

10

Affirmatur.

11 Quomodo actus externi habeant bonitatem vel malitiam ex obiecto.

12 Patet primo in actionibus bonis.

Secundò,

2. In actio-
nibus ma-
lis.

Secundo, In actionibus in alis. Nam actionis homicidij obiectum, est vita hominis; furti, res aliena; adulterij, coniux alterius; sacrilegij, res sacra. Hæc obiecta sunt materia disconueniens, vt actiones illæ humanæ possint in illis exerceri. Non enim vita hominis est materia conueniens, vt talis actio vitæ priuatiua absque legitimâ auctoritate circa eam fiat. Neque res aliena vt auferatur. Neque coniux alterius, vt illa voluptas ex eâ percipiatur. Sed hæc omnia conditionem habent his actionibus repugnantem, ob quam deberent omitti. Quod autem ex his obiectis hæ actiones externæ suam bonitatem vel malitiam trahant, patet; quia quod materia circa quam versantur, est excellentior, eò actus ex genere suo est melior, si materia sit conueniens; vel peior, si non sit conueniens. Vt actus Religionis ex obiecto suo sunt meliores largitione elemosynæ; quia materia est præstantior; illi enim exhibentur Deo, hæc proximo. Homicidium est peius furto; quia materia homicidij, scilicet vita hominis, est præstantior re externa.

D V B I V M II.

Virum bonitas que sumitur ex obiecto, sit prima bonitas moralis in actu?

13

Respondeo, Esse primam, atque adeo maximam.

Probatur ratione D. Thomæ suprâ allata. Confirmatur, Quia si actus consideretur sine ordine ad tale obiectum, non erit bonus vel malus moraliter; sed tantum habebit quandam bonitatem naturalem, quæ supponitur bonitati & malitiæ morali; vt docet D. Thomas in 2. d. 36. art. 5. vbi dicit, *Primam bonitatem actus esse, quam habet vt procedit ex bona virtute agentis (id est, ex bona natura) & hanc esse communem actibus bonis & malis. Secundam, quam habet ex obiecto. Tertiam, quam habet ex circumstantijs obiecto additis.* Vnde sequitur, bonitatem ex obiecto esse primam bonitatem moralem in actu.

Bonitas quæ habet actus, vt est ex bona virtute agentis, est naturalis & generalis.

14 Medina malo arguit Scotum.

Notandum, Medinam, & alios quosdam Thomistas; hæc acculare & refutare Scotum, quasi in 2. dist. 40. docuerit primam bonitatem moralem actuum sumi ex conuenientia ad suam causam efficientem, quæ est voluntas liberè operans; non autem ex ordine ad obiectum. Sed minimè id sentit Scotus. Ait enim: *Prima ratio bonitatis actus moralis, est ex conuenientia actus ad efficiens, à quo actus dicitur moralis, quia liberè elicitus, & hoc est commune actui bono & malo; neque enim actus est laudabilis aut vituperabilis, nisi sit à voluntate.* Hæc ille. Vbi clarum est, Scotum non tribuere vllam bonitatem moralem actui formaliter ex eo, quod sit à voluntate liberè operante; cum dicat id esse commune actui malo, qui nihil bonitatis moralis habet. Itaque per primam rationem bonitatis, non intelligit aliquam rationem, quæ actus sit formaliter bonus, sed quæ sit prima radix bonitatis & malitiæ in actibus humanis. Libertas enim est prima radix, cur actus sit bonus vel malus moraliter. Nam à libertate habet actus esse morale indifferens ad bonitatem & malitiam. Hæc est mens Scoti.

D V B I V M III.

Virum bonitas que sumitur ex obiecto sit specifica, an generica in actibus humanis?

Respondeo, Certum est bonitatem & malitiam quæ sumitur ex obiecto, esse specificam.

Ratio est; Quia omnes actus intellectus & voluntatis accipiunt suam speciem ex ordine ad obiectum, in quod tendunt; quantumvis hoc obiectum sit generale: ergo si hoc obiectum sit per se bonum vel malum, accipient ex eo bonitatem vel malitiam specificam. Consequentia patet ex dictis. Bonitas enim specifica est, quæ sequitur ex forma tribuente speciem, vel ex eo quod instar formæ se habet; vt est obiectum: similiter malitia specifica. Antecedens Probatur ex communi sententia Philosophorum & Theologorum. Confirmatur exemplis. Intellectio enim entis, veri, boni, substantiæ, accidentis, habet certam speciem infimam; tamen obiecta sunt generalissima. Similiter amor virtutis, propositum bene viuendi, odium peccati, sunt in certâ specie infimâ, quamuis obiecta sint generalia.

Bonitas que sumitur ex obiecto, est specifica, et si obiectum sit generale, sit generalissimum.

Ab exemplis.

Ratio est, Quia etsi obiecta sint generalia, tamen respectus, ordo, & tendentia ad illa obiecta, quæ est in actu humano, specialis est, atque adeo singularis sicut & actus ipse. Non enim potest aliqua ratio generica existere sine specificâ; nec specifica sine indiuiduâ. Obiecta tamen ipsa possunt obijci intellectui & voluntati, secundum suas rationes genericas præcisâ à rationibus specificis & indiuiduis.

Dices, Si isti actus amor virtutis, odium peccati, &c. habeant bonitatem specificam, ad quam ergo virtutis speciem pertinent?

Respondet Medina, pertinere ad Iustitiam legalem, vel ad Synderesin.

Sed contra. Iustitia legalis respicit bonum commune Reipublicæ; vt docet D. Thomas 2. 2. quæst. 58. art. 6. Sed hi actus non fiunt ob bonum Reipubl. sed ob priuatum. Synderesis autem est habitus intellectus: est enim cognitio habitualis primorum principiorum moralium, vt docet D. Thomas 1. par. q. 79. art. 12. Nos autem hæc quærimus de virtute pertinente ad voluntatem.

Medina malo refert hos actus ad iustitiam legalem.

Respondeo igitur, si isti actus eliciuntur ex affectu erga Deum, erunt actus charitatis. Si autem ex affectu honesti naturalis à recta ratione dictati, ad nullam propriè virtutem pertinent. Vt enim honestum in genere ametur, & peccatum odio habeatur, sufficit naturalis inclinatio voluntatis ad bonum honestum; vt expressè docet D. Tho. infrâ, quæst. 56. art. 6. vbi ait, *Voluntatem non egere virtute ad bonum rationis voluntati proportionatum: hoc tamen intellige de bono rationis considerato in genere: sic enim præscindit ab omnibus difficultatibus quæ occurrunt in executione.* Nam ad bonum rationis applicatum propriè materiæ, voluntas eget virtute; omnis enim difficultas in virtutibus moralibus prouenit ex materia.

Hic

17

Hic tamen duo sunt aduertenda; Primò, Hos actus potius esse affectus simplices & complacentias, quam efficaces volitiones; quia versantur circa honestum in genere, quod non intenditur efficaciter, nisi in particularibus virtutibus. Vnde non est mirum si naturalis inclinatio ad tales motus sufficiat.

Ad affectus honesti in genere concurrunt virtutes particulares

Secundò, Ad huiusmodi affectus; non solum inclinationem naturalem voluntatis, sed etiam habitus particularium virtutum posse concurrere. Quod etsi à quibusdam negetur, facile tamen probari potest. Primò, à simili; Nam habitualis notitia naturæ specificæ concurret etiam ad cognitionem naturæ genericæ: ergo similiter habitualis affectio ad honestum certæ speciei, inclinatur ad honestum in genere. Secundò, In ratione specificâ continetur ratio generica: ergo quod inclinatur in specificam, inclinatur etiam in genericam. Tertio, Ad effectum honesti supernaturalis v. g. Vt quis velit viuere conuenienter homini Christiano vel Religioso, non sufficit inclinatio naturalis; vt constat ex Scripturis & Concilijs: ergo hæc inclinatio debet iuuari aliquo habitu supernaturali. Atqui non est aliquis habitus supernaturalis proprius ad tales actus, sed particulares virtutes infusæ ad eos sufficiunt: ergo similiter ad effectum naturalem honesti, iuuant virtutes particulares. Itaque causa præcipua cur ad huiusmodi affectus non requiratur aliqua propria virtus, est quòd particulares virtutes ad illos sufficiant.

18

Notandum hic Primò, Caietanum & Mediam in hunc locum, tribuere Scoto, ipsum docuisse in 2. dist. 40. hanc bonitatem & malitiam quæ ex obiecto sumitur, esse genericam: sed nullo modo id est credibile, si quis eius verba expendat. Sic enim ait: *Secunda conditio est ex obiecto; quod si sit conueniens, tunc actus est bonus ex genere, quia est indifferens ad bonitates vteriores, quæ sumuntur ex circumstantijs specialibus: sicut genus est indifferens ad multas differentias post illud.* Idem ipsdem ferè verbis docet D. Thomas in 2. dist. 36. art. 5. & Gabriel in 2. dist. 40. art. 1. vbi non significatur, bonitatem ex obiecto esse genus respectu bonitatis ex circumstantijs, sed solum habere similitudinem cum genere; quia sicut genus contrahitur differentijs, ita bonitas ex obiecto modificatur circumstantijs. Quod ex eo patet, quia bonitas ex circumstantiâ finis, quæ est prima circumstantiarum, secundum Scotum merè per accidens se habet ad bonitatem obiecti. Nam omnino per accidens est bonitati eleëmofynæ, quòd fiat vel ad implendum votum, vel ad satisfactionem peccatorum, vel ad aliquid à Deo impetrandum. Atqui differentia specificâ non se habet ad genus accidentaliter.

Scotus defenditur.

19

Notandum Secundò, Etsi bonitas ex obiecto sit indifferens ad bonitates vteriores, quæ sunt ex circumstantijs, sicut genus est indifferens ad suas differentias; non tamen inde videri acceptum huic modum loquendi, quo bonum ex obiecto vocatur bonum ex genere; sed potius ex eo, quòd nomen generis passim vsurpatur pro specie, vt rectè hoc loco D. Thomas: dicimus enim genus humanum, genus ouium, &c. Vnde idem valent opus bonum vel malum ex genere, ex specie, ex obiecto, ex naturâ suâ, pro eodem accipiuntur.

DVBIVM IV.

Quomodo obiectum debet esse volitum ut actus habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto?

Respondeo & Dico Primò, Vt actus interior voluntatis sit bonus ex obiecto, non sufficit obiectum esse honestum, sed etiam debet esse volitum, quia honestum, seu propter bonitatem honesti. Colligitur ex Arist. 2. Ethic. cap. 4. vbi docet, *Opus virtutis debere fieri propter bonum virtutis.*

20

Bonitas obiecti debet esse directè volita.

Probatur Primò, Quia velle aliquod bonum v. g. Interesse officio diuino, quia delectabile, aut naturæ commodum, aut vtile seu lucrosam, non est laudabile, nec opus virtutis; idque ideò, quia etiamsi velit illud, quod est bonum & honestum, non tamen quia honestum.

Secundò, Quia sicut bonitas in genere est obiectum formale volitionis in genere; ita bonitas honesta est obiectum formale volitionis honestæ: ac proinde vt volitio sit moraliter bona, tendere debet in bonum honestum propter ipsum.

Tertio, Quia bonitas voluntatis consistit in quadam tendentia in bonitatem obiecti: quæ tendentia fieri debet perfectò modo (bonum enim idem est quod perfectum:) atqui non est perfecta tendentia in bonitatem obiecti, nisi in eam tendatur tamquam in rationem formalem obiecti: ergo &c.

Dico Secundò, Vt actus interior sit malus ex obiecto, non est necessarium, vt obiectum ametur propter suam malitiam, aut vt malitia aliquo modo directè sit volita; sed sufficit eam esse obiecto ita coniunctam, vt ipsa censetur interpretatiuè volita, quando quis vult obiectum. Verbi gratiâ. Velle actum fornicationis vel adulterij, est malum ex obiecto; & tamen ratio volendi non est turpitudine seu malitia obiecti, sed voluptas, (quæ per se est indifferens, cum etiam in matrimonio reperitur.) Imò peccator vellet omnem illam turpitudinem abesse, & opus esse honestum & laudabile. Quia tamen vult illud opus, cui hîc & nunc talis turpitudine est annexa; vult illud totum vt est: & ita censetur interpretatiuè velle ipsam turpitudinè. Qui enim vult principale, vult accessorium illi annexum.

21

Malitia non debet esse directè volita.

Dices, Cur potius bonitas obiecti debet esse directè & propter se volita, quàm malitia?

22

Cur potius bonitas debet esse directè volita, quàm malitia?

Respondeo Primò, Quia bonum est per se appetendum; malum autem non potest per se appeti, sed solum propter bonum, cui concipitur annexum.

Secundò, Quia bonitas actus requirit perfectam tendentiam in obiectum, vt dictum est: ad malitiam autem sufficit quæuis tendentia quantumuis imperfecta; cuius signum est, quod actus qui est ex ignorantia culpabili, sit malus, etiamsi malitia obiecti non sit volita nisi imperfectissimo modo. Et ratio est, *Quia bonum ex integra causa dicitur: malum autem ex singulis defectibus.* vt ait Dionysius c. 4. diuin. nom. id est, Vt aliquid sit bonum, requiruntur omnia quæ ad eius perfectionem sunt necessaria. Bonum enim idem est quod perfectum seu completum. Vt verò sit malum, sufficit vel vnus defectus.

I ij

ARTI.

ARTICVLVS III.

Vtrum actio hominis sit bona vel mala ex circumstantijs?

²³ *In circumstantijs creatus bonitas vel malitia.*
Concl. Actus humani non habent totam bonitatem vel malitiam ex obiecto, sed incrementum accipiunt ex circumstantijs. Probatur ex analogia rerum naturalium, quæ non habent omnem suam perfectionem à forma substantiali, sed magis partem ab accidentibus.

²⁴ Nota Primò, D. Thomæ loqui de circumstantijs quæ manent circumstantiæ, id est, quæ non transeunt in rationem obiecti; quales sunt omnes illæ, quæ non sunt necessariæ, vt actus sit moraliter bonus vel malus, sed actui constituto in specie boni vel mali superueniunt; vt sunt maior & minor cognitio, libertas, conatus, continuatio, quantitas materiæ, euentus consequens, personæ dignitas &c. harum enim augmentum actus bonos facit meliores, malos verò peiores, manente eadem specie quam habent ex obiecto. Patet in largitione eleemosynæ, quæ eò est melior, quò sit maiore cognitione boni (perfecta enim cognitio facit actum magis voluntarium) maiore feruore, maiore libertate, quantitate, longiori tempore, personæ digniori. Similiter in furto, quod eò est peius, quò notitia malitiæ eius, vel conatus vel libertas, vel materiæ quantitas, vel continuatio maior fuerit, vel euentus nocentior. Illæ autem circumstantiæ quæ necessariæ sunt, vt actus constitutur in specie boni vel mali, nõ sunt amplius circumstantiæ, sed transeunt in rationem obiecti. Sic velle accipere alienum, retinere depositum, cognoscere non suam, non est malum ex circumstantia, sed ex obiecto; quia conditiones illæ obiectis adiunctæ, sunt necessariæ vt actio sit mala, seu vt constitutur in specie mali.

Quando circumstantia transeunt in rationem obiecti, & quando non.

²⁵ Nota Secundò, Ad bonitatem vel malitiam moralem non esse necessarias circumstantias. Nam potest actus sufficientem habere bonitatem vel malitiam ex obiecto; vt patet in amore Dei, in odio Dei, & in omnibus actibus ex obiecto bonis vel malis: tamen quia plerumque reipsa non fiunt sine circumstantijs, ideo vt plurimum habent incrementum boni vel mali ex circumstantijs.

D V B I V M.

Quomodo bonitas ex circumstantijs iungatur bonitati que ex obiecto, in actu interno & externo.

²⁶ *In actu interno bonitas ex circumstantijs consistit in ordine, quem habet actus ad circumstantias tanquam ad obiecta secundaria.*
Respondeo & Dico Primò, Si loquamur de actu interno, bonitas ex circumstantijs coniungitur bonitati obiecti per modum diuersorum respectuum, quos actus habet ad suas circumstantias.

Probatur, Quia sicut bonitas ex obiecto consistit in ordine quem habet actus ad obiectum, vnde sumit suam speciem: ita bonitas ex circumstantijs consistit in ordine, quem habet actus ad circumstantias, tanquam ad obiecta quædam secundaria, saltem interpretatiuè volita. Patet, exemplo supra posito. Qui enim dat eleemosynam

cum illis circumstantijs, non solum vult eleemosynam ipsam, sed etiam vult omnes circumstantias, nam vult illam cum tali notitia, libertate, &c. Itaque vult illas tanquam circumstantias. Nam id quod principaliter vult, vult prestare cum omnibus illis circumstantijs: cuius signum est quòd si aliqua circumstantia sit, quam ipse nullo modo, ne confusè quidem aduertat vel aduerterit, ea non erit illi circumstantia, nec aliquam bonitatem operi tribuet: quia quod prorsus est incognitum, non potest esse voluntarium.

Simili ferè modo malitia ex circumstantia, coniungitur malitiæ quam habet actus ex obiecto; vt patet in voluntate furandi: qui enim furatur, non solum vult accipere alienum, sed etiam vult cum circumstantijs quas videt operi coniunctas: & quamuis aliqua ex istis secundum se displiceant, tamen censetur illas absolutè velle, quia vult opus, cui scit esse annexas. Declaratur exemplo. Sit aliqua domina pulcherrima, habens multas pedissequas indiuiduas comites, quæ tanquam harpiæ omnia deuorent, vbi semel penetraverint; qui vult admittere hanc dominam, necessariò etiam vult admittere has pedissequas, sine quibus scit dominam non ingressuram. Sic qui vult voluptates, vel compendia illicita, necessariò etiam vult mala annexa, quæcumque demum ea sint. Itaque malitia ex circumstantijs consistit in ordine, quem habet actus ad circumstantias.

Dico Secundò, si loquamur de actibus exterioribus, bonitas & malitia ex circumstantia non coniungitur bonitati vel malitiæ ex obiecto, nisi secundum estimationem moralem, quatenus actus ratione circumstantiarum censetur esse magis vel minus conformis vel difformis rationi. Quòd enim eleemosyna detur tali fine, tali necessitate, tali personæ, nihil ponit in ipso actu externo, nisi quòd actus ob concomitantiam talium circumstantiarum, apprehendatur vt melior.

²⁷ *Idem est de malitia ex circumstantijs.*

A simili.

²⁸ *Secus est in actu externo.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum actio hominis sit bona vel mala ex fine?

Conclusio. Actio humana præter bonitatem quam habet ab agente & obiecto, habet etiam aliquam ex fine.

Probatio D. Thomæ est obscura, mens videtur hæc. Res omnis ab alio dependens, ab eodem habet aliquam bonitatem, à quo habet aliquam dependentiam sui esse: atqui esse actionis humanæ pendet non solum ab agente & obiecto, sed etiam à fine, à quo res omnis habet suum complementum: ergo actio humana habet bonitatem non solum ab agente & obiecto, sed etiam ex fine; & quidem præcipuè tanquam à causa vnde res habet suum complementum, & vltimam perfectionem.

Dices, Hæc ratio solum probat de bonitate; sed probandum quoque erat, malitiam ex fine sumi.

Respondeo, Id probandū simili modo. Si enim complementum bonitatis actus pendet à fine boni, complementum malitiæ pendebit ex fine mali; vt quando

²⁹ *Afirmatur.*

vt quando actus est malus non solum ex obiecto, sed etiam ex fine. Exemplu sit, cum quis furatur, vt moechetur; cum facit homicidium, vt spoliat.

30
Quadruplex bonitas in actu

Hinc sequitur, Quadruplicem bonitatem in actibus considerari posse. Prima est, Naturalis & generica, quam actio habet, vt est actio vitalis habens esse ab agente. Hanc D. Thomas vocat bonitatem secundum genus, estque communis actibus bonis & malis.

Secunda, Moralis quam actus habet ex obiecto consentaneo rationi, supposita libertate.

Tertia, Quam habet a circumstantijs, veluti quibusdam accidentibus, quae tribuunt esse accidentarium. Hoc intellige de circumstantijs distinctis a fine.

Quarta, Quam habet a causa finali, quae est praecipua causarum, a qua pendet rei complementum.

31
Dices, Art. 3. ostensum est, actionem humanam habere aliquam bonitatem & malitiam a circumstantijs: atqui finis est aliqua circumstantia: ergo etiam ex fine: ergo superuacaneum hic quaeritur, vtum actio sit bona vel mala ex fine.

Respondeo Negando consequentiam. Primo, Quia finis non est tantum circumstantia, sed etiam est causa actus, vnde potissimum eius malitia & bonitas pendet. Itaque explicanda erat propria ratio, qua finis tribuit bonitatem vel malitiam. Secundo, Quia etiam finis sit circumstantia actus exterioris, tamen non est circumstantia actus interioris voluntatis, sed transit in obiectum; vt docet Caietanus hic, & D. Thomas infra, art. 6. & patet ex dictis supra qu. 8. art. 3.

32
Explicatur D. Thomae.

Notandum in resp. ad 3. quando D. Thomas ait actionem, quae secundum suam speciem & circumstantias bona est, posse ordinari ad malum finem, id non esse sic intelligendum sicut hic explicat Caietanus, quasi D. Thomas sub circumstantijs comprehendat circumstantiam finis, vel ita actum bonum ex obiecto & circumstantijs omnibus, etiam fine, posse ordinari ad malum finem: sed tantum vult dicere, actionem bonam secundum speciem & omnes circumstantias, excepto fine, posse ordinari ad malum finem, ob causam dictam. Et sane id quod Caietanus dicit fieri non posse, patebit infra.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua actio hominis sit bona vel mala in sua specie?

33
Actus boni specie differunt a malis in genere moris.

Conclusio, Bonum vel malum in obiecto faciunt diuersitatem specificam in actibus moralibus. Probatur, quia sunt differentiae per se in genere moris.

Notandum, Mentem D. Thomae esse, omnes actus bonos specie differre ab actibus prauis, non entitate naturali, sed in genere moris. Ratio est, quia esse morale consistit in ordine actus ad iudicium rationis rectae. Qui ordo generatim est triplex, scilicet conformitatis, difformitatis & indifferentiae. Itaque conformitas, difformitas & indifferentia ad iudicium rationis rectae, sunt actus morales. Proueniunt autem haec differentiae in actibus ex obiectis: Ideo enim actus sunt tales, quia versantur circa obiectum conforme, difforme, indifferens.

Triplex ordo actus ad iudicium rationis in genere moris.

D V B I V M.

Vtrum bonum & malum sint etiam differentia essentialis actuum, secundum esse naturale consideratorum?

Conradus in hunc art. docet, bonum & malum aliter esse differentias actuum exteriorum, aliter interiorum. Quia, inquit, actus exterior res non differunt per illas differentias in genere entis, sed solum in genere moris. Actus vero interiores, inquit, quia per se ad genus moris pertinent, ideo ex bono & malo quod est in obiecto, distinguuntur tanquam per differentias essentialis. Sentit igitur bonum & malum, respectu actuum exteriorum in ratione entis consideratorum, esse solum accidentia: sed respectu actuum interiorum voluntatis, secundum suam entitatem realem consideratorum, esse differentias essentialis.

34
Consentia Conradus.

Ratio ipsius est Primò, Quia bonum & malum sunt differentiae per se actus voluntatis, vt inquit D. Thomas tum hoc loco, tum qu. seq. art. 1. Secundo, Quia bonum & malum ita se habent ad actum voluntatis, sicut verum & falsum ad actum intellectus. Sed actus intellectus per se distinguuntur differentia veri & falsi, vt idem D. Thomas ait: ergo, &c. Tertiò, Quia actus voluntatis per se pertinent ad genus moris: ergo bonum & malum non conueniunt illis accidentaliter, sed vt differentiae essentialis.

Sed contraria sententia est vera, quam docet Caietanus hic & quaest. 19. artic. 1. & Medina ibidem. Et Durandus in 2. d. 40. quaest. 2. & 3. pro qua

Dico Primò, Bonum & malum morale respectu actuum exteriorum in genere naturae consideratorum sunt merè accidentia (accepto hoc nomine late) vel denominationes extrinsecae, quae possunt abesse & adesse, manente eadem specie actus in genere naturae.

35
Bonum & malum morale respectu actuum exteriorum in naturae consideratorum, sunt merè accidentia.

Patet exemplis. Homicidium enim in ratione entis est eiusdem speciei, cuius est actus iustitiae; tamen specie differt in genere moris. Similiter adulterium & actus matrimonij. Denique omnes actus externi possunt esse eiusdem speciei naturalis in stulto & in sapiente, tamen in stulto non habebunt speciem moralem boni vel mali, in sapiente habebunt. Ratio est, quia non solum esse morale est accidentarium actui externo, sed etiam quod cum his vel illis circumstantijs fiat, cum quibus est conueniens rationi, vel difconueniens.

Dico Secundo, Malum morale respectu actuum interiorum voluntatis in genere naturae consideratorum, non est differentia essentialis, sed accidentaria.

36
Item, malum morale respectu actuum interiorum.

Probatur Primò, Idem actus interior, qui prius non habebat malitiam moralem, potest eam incipere habere. Primi enim motus prauis voluntatis, antequam ratio aduertat esse prauos, non sunt moraliter mali: postquam autem aduertens negligit comprimere, incipiunt esse mali. Et e contrario qui habebant malitiam moralem, possunt desinere eam habere, si ratio desinat obiecti prauitatem aduertere: & tamen in his nulla fit variatio secundum esse naturale: ergo differunt in illis species naturalis & moralis. Sed hoc argumentum

mentum tantum probat malum non esse differentiam essentiali, si consideretur ut actu habet esse morale; quod facile concesserit Conradus: quia actualis libertas non est de essentia actus voluntatis. Unde probandum est, malum secundum se, ut præscindit ab actuali libertate, non esse differentiam essentiali actus.

Probatur igitur Secundò, Quia in eodem actu potest esse duplex species mali: ut patet in voluntate furandi rem depositam in loco Sacro, in qua est malitia furti, & malitia sacrilegij, quæ specie distinguuntur: atqui nulla res simplex potest habere duas species naturales, seu esse in duabus speciebus; sed bene potest habere duo accidentia.

Tertiò, Omnis volitio habet suam speciem naturalem ab obiecto formali, quod est per se ratio volendi: atqui malitia moralis non potest per se esse ratio aliquid volendi: nemo enim intendens in malum operatur: ergo non potest dare speciem naturalem actui voluntatis.

Quartò, Ratio volendi semper est aliquid bonum vel delectabile, vel naturæ conueniens, vel honestum: atqui ratio volendi tribuit speciem naturalem actui voluntatis: ergo omnis volitio mala habet speciem naturalem à bono delectabili, vel conuenienti naturæ. Atqui tali bono est accidentarium, quod sit contra rationem. Nam eadem delectatio quæ est contra rationem propter aliquas circumstantias, potest esse secundum rationem mutatis circumstantijs: ergo similiter speciei naturali actus voluntatis accidentarium est, quod sit mala.

Dico Tertiò, Bonum morale, etsi consideratum ut actu & formaliter habet esse morale, non constituit speciem naturalem actus voluntatis; tamen si consideretur præcisè & secundum se, ut potestate duntaxat habens esse morale, sic videtur differentia specifica constituens speciem naturalem actus voluntatis.

Prior pars probatur, Quia fieri potest ut actus moraliter bonus amittat esse morale, scilicet amittendo esse liberum; ut supra art. 1. Si amittit esse morale, necessariò etiam amittit bonitatem actu morale, quæ supponit esse morale. Pari modo fieri potest, ut actus tendens in obiectum honestum, non habeat esse morale (ut patet in affectibus primis diuinitus inspiratis) & postea ratione attendente, incipiat habere esse morale; & consequenter bonitatem moralem actu.

Altera pars probatur, Quia bonum morale quod est in actu interno voluntatis, præcisè consideratum, consistit in ordine seu habitudine ad obiectum honestum: hic autem ordo tribuit actui voluntatis speciem: quia omnis actus accipit speciem naturalem ex ordine ad obiectum formale: ergo bonum morale tribuit actui voluntatis speciem naturalem. Unde in actu voluntatis non distinguuntur species naturalis actus & species moralis; sed vna eademque species actus, quæ præcisè considerata absque actuali libertate, est species naturalis actus, sit species moralis hoc ipso quo superuenit libertas. Secus est de actibus malis: malitia enim actus non consistit in habitudine ad obiectum formale tribuente speciem naturalem actui; sed in habitudine ad aliquid annexum obiecto. Unde in actu malo differt species moralis à naturali: Species enim naturalis

accipitur ex ordine quem actus habet ad obiectum formale, quod est commodum naturæ, vel bonum delectabile: moralis verò ex ordine ad aliquid annexum illi obiecto; ut quod illa res, sit sacra; quod illa mulier, sit vxor aliena; &c.

Ad primam rationem Conradi Respondeo, Dupliciter intelligi posse bonum & malum esse differentias per se actus voluntatis. Primò, Ut ad illud per se iungatur cum actu voluntatis: & sic sensus est, bonum & malum conuenire actibus voluntatis immediatè, non mediante alio actu; sicut conuenit actibus imperatis à voluntate, qui non sunt immediatè boni & mali moraliter, sed solum mediante actu voluntatis quo informantur; ut docet D. Thomas art. 6. Hoc modò testimonium istud nihil probat. Secundò, Ut illud per se, iungatur cum differentijs: ut sensus sit, bonum & malum esse differentias essentiali actuum voluntatis: sed tunc ut verum sit, intelligendum est de actibus consideratis non secundum esse naturale, sed morale.

Ad secundam rationem. Hoc argumento probatur potius contrariù; quia verum & falsum sunt quasi accidentia actuum intellectus. Idem enim assensus vel numero vel saltè specie potest esse verus fieri falsus, & contra; ut docet Aristoteles in Categorijs: quia assensus verus nihil habet ex parte sua quo differat à falso; nec falsus quidquam in se habet quo differat à vero: sed merè per extrinsecam denominationem dicitur verus aut falsus: nempe ex eo quod res sic se habeat, vel non habeat, sicut iudicium dicitur. Quod intellige de assensu naturali & obscuro. Secus enim res habet in assensu supernaturali fidei; cui non potest dari similis specie, qui sit falsus: secus etiam est in assensu naturali claro, qui euidenter attingit connexionem extremorum, ita ut ex modo quo sit, non possit ei subesse falsum. Dicit autem D. Thomas Actus intellectus per se distingui differentiâ veri & falsi, non quod verum & falsum sint differentie essentiali; sed quia immediatè conueniunt actibus intellectus; sicut bonum & malum actibus voluntatis.

Dices, Hinc sequi videtur etiam Bonum non esse differentiâ essentiali actus voluntatis; sicut verum non est differentiâ essentiali actus intellectus.

Respondeo. Tantum sequi bonum consideratum, ut actu habens esse morale, non esse differentiam essentiali; quia esse morale actuale, est denominatio extrinseca respectu actus voluntatis: sicut esse verum, est denominatio extrinseca assensus obscuri intellectus, ut dictum est. Si verò consideretur bonum, ut potentia habens esse morale, sic non sequitur: quia hoc modo est differentiâ essentiali constituens speciem naturalem actus voluntatis. Quod confirmatur exemplo proposito: ita enim se habet bonum ad actum virtutis voluntatis, sicut verum ad actum virtutis intellectus: sed verum est quasi differentiâ essentiali actus virtutis intellectualis (talis enim actus numquam potest esse falsus:) ergo bonum est differentiâ essentiali actus virtutis pertinentis ad voluntatè: debet enim fieri comparatio inter actus virtutum vtriusque potentie, quibus perfectè attingitur bonum, & verum.

Ad tertiam rationem. Actus voluntatis per se ad genus moris pertinent, quia immediatè absque actu medio: sicut è contrario actus imperati à

37
Quomodo
bonum morale
non tribuit
bonum. Et
quomodo
tribuat
actui voluntatis
speciem naturalem.

In bonis
actibus non
distinguitur
species
naturalis
et moralis.

Secus est in
actibus ma-

38
Responso
ad Argu-
mentum Cō-
radi.

Quomodo
verum &
falsum sint
differentia
accidentia
vel essentiali
actus intel-
lectus.

Explicatur
D. Thomæ

voluntate, solum per aliud & mediate ad genus moris pertinent.

39
Solummodo
obiectiones

Obijcies Primò, Id quod directe & per se est volitum, tribuit speciem naturalem actui voluntatis: atqui malitia obiecti potest esse directe volita; vt patet in odio Dei, in amore peccati vt est offensio Dei: ergo saltem tunc tribuit speciem naturalem actui.

Malitia
non potest
per se esse
volita.

Respondeo Negando minorem. Potest enim malitia esse directe volita, non tamen per se, id est, ita vt non propter aliud; quia malitia non est per se amabilis: vt patet in odio Dei; qui enim odit Deum, vult Deum non esse, non quod hoc per se ei placeat; sed quia placet carentia poenae quam Deus infert, & licentia vitae quam prohibet. Sic qui amat peccatū, quatenus est offensio Dei, quod proprie diabolicum est, non amat ipsam offensionem per se, sed quia per illam se quodammodo de Deo vindicat.

Obijcies Secundò, Vitia inclinant ad actus moraliter malos: atqui non inclinant nisi ad speciem naturalem actuum: ergo species naturalis non distinguitur à morali in vitijs.

Respondeo Negando Minorem. Etsi enim non inclinat primario ad malitiam moralem; tamen absolute in eam inclinant, tamquam ad quid annexum speciei naturali actuum, sicut etiam inclinant ad rationem demeriti. Primario enim & ex natura sua inclinant ad speciem naturalem actuum: secundario autem, tamquam ad quid annexum speciei naturali in agente libero, inclinant ad malitiam moralem, quae est conditio quaedam accidentaria speciei naturalis.

40

Dices, Ergo nullus habitus est essentialiter vitiosus, sed solum per accidens; quia solum per accidens inclinat ad malitiam moralem actus.

Nullus ha-
bitus est es-
sentialiter
vitiosus.

Respondeo, Concedendo totum, si loquamur de habitu vitioso considerato secundum suam speciem naturalem. Sicut enim species naturalis actus vitiosi, accipitur ex ordine ad aliquod bonum delectabile, vel commodum naturae, cui annexa est aliqua turpitudine; ita species naturalis habitus vitiosi. Vnde non est de essentia illius habitualis inclinationis, quod inclinet in malum morale, sed quod inclinet in aliquod bonum delectabile, vel commodum, cui ratione alicuius circumstantiae vel praecipue connexa est malitia. Secus in virtutibus: harum enim habitus essentialiter & per se primò inclinant in bonum honestum quale; non tamen in esse morale actuale, seu in libertatem: quia inclinatio virtutis est naturalis & ad vnum determinata.

Habitus
virtutum
essentialiter
sunt
virtutes.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus habeat speciem boni vel mali ex fine?

41

Prima Conclusio. Actus interior voluntatis accipit speciem boni vel mali ex fine. Ratio est, quia accipit speciem ab obiecto; finis autem est obiectum voluntatis: ergo accipit speciem à fine.

Secunda Conclusio. Actus exterior secundum se consideratus, accipit speciem suam ab obiecto seu materia. Patet in homicidio, sacrilegio, furto, &c.

Tertia Conclusio. Actus exterior consideratus vt est actus humanus seu moralis, accipit speciem boni vel mali ex fine. Probat, quia actus exterior non est actus humanus, nisi quatenus est voluntarius: atqui voluntas accipit speciem à fine: ergo &c. Hinc sequitur

Quarta Conclusio. Actus humanos formaliter consideratos habere speciem à fine: materialiter autem ab obiectis actuum exteriorum. Probat, Quia actuum humanorum pars formalis, est actus interior voluntatis, qui habet speciem à fine: pars autem materialis est actus exterior, qui habet speciem à materia circa quam.

Notandum, Actum interiorem voluntatis verari immediate vel circa finem, vel circa medium: hoc autem medium vel habet aliquam bonitatem per se amabilem, quae tamen ulterius sit utilis ad aliud bonum; vt opera virtutum sunt amabilia ob propriam honestatem, & tamen ulterius sunt utilia ad salutem, & ob hanc utilitatem amabilia: Vel non habet aliquam talem bonitatem, sed solum est amabile propter aliud, vt pharmacum ob sanitatem, opera poenitentiae ob satisfactionem. Rursus, medium quod eligitur ob aliquem finem, vel est actus exterior, vt fumere pharmacum; vel actus interior voluntatis, vt amare Deum, dolere exteriori de peccatis propter Deum, velle dare eleemosynam ad satisfactionem pro peccatis. His positis, duo sunt certa.

42
Medium
vel ob suam,
vel ob aliam
bonitatem ap-
petitur.

Medium
vel est actus
interior vel
exterior.

Prius est, actum interiorem voluntatis, qui immediate versatur circa finem, vt amor, intentio, fruitio, habere speciem boni vel mali ex fine. Ratio est, quia finis est immediatum obiectum talis actus. Ob hanc causam actus diuersarum virtutum distinguuntur specie boni; quia versantur immediate circa diuersos fines, id est, circa diuersa obiecta per se amabilia: & actus diuersorum vitiorum distinguuntur specie mali; quia versantur circa diuersos fines, qui diuerso modo rationi rectae repugnant; vt in voluntate furti, adulterij, &c. Et haec est primaria species boni vel mali in actu intentionis.

Actus inter-
rior volun-
tatis, habet
speciem bo-
ni vel mali
ex fine.

Alterum est, actum electionis medij per se indifferentis, non habere speciem boni vel mali ex medio, sed tantum ex fine ad quem hoc medium dirigitur. Itaque si finis est bonus, electio erit bona; si malus, mala. Et haec quoque est primaria species boni & mali in huiusmodi electione. Sed duo sunt Dubia.

Similiter
electio ma-
di per se
indifferen-
tis.

D V B I V M I.

Vtrum, Quando aliquod opus externum per se bonum eligitur ob alium finem, electio illa habeat primariam speciem boni ex intrinseca bonitate medij, accidentariam autem ex fine? Similiter quando medium est per se malum, & refertur ad aliud malum, tamquam ad finem?

Quidam, inter quos Medina supra art. 4. & qu. 19. art. 2. putant in hoc casu electionem illam habere duplicem speciem. Vnam ex ordine ad propriam bonitatem medij; & hanc esse primariam, & essentialem, ratione cuius speciei ipsa sit actus elicitedus à propria virtute. Alteram ex ordine ad finem extrinsecum; hanc esse

43
Sententia
Medinae.

I iij secundum

secundariam & accidentalem, quæ cõmpetat electiõni, vt est actus imperatus à virtute propria illius finis. v. g. Vis dare eleëmofynam vt placeas Deo: primariam speciem illius voluntatis dicunt esse ex habitudine ad honestatem eleëmofynæ; ideoque esse actum elicatum à virtute misericordiæ: secundariam autem & accidentalem esse ex relatione ad gratificandum Deo; & hac ratione esse actum imperatum à charitate. Similiter cum quis vult ieiunare vt satisfaciat pro peccatis; hanc voluntatem esse actum imperatum à iustitia, elicatum à virtute abstinentiæ.

Fundamentum est, Quia quando medium est per se bonum vel malum; accidentarium ei est, quod ordinetur ad alium finem: ergo finis ille solum se habebit vt circumstantia, non autem vt obiectum respectu illius electiõnis.

44 Sed contraria sententiã est verior. Pro qua Dico Primò, Quando medium quod eligitur est secundum se malum; & finis ob quem eligitur, malus; tunc electio habet duplicem speciem malitiæ; scilicet ex fine, & ex medio. Patet exemplo Aristotelis. Cum quis vult furari, vt moechetur; hæc enim voluntas habet malitiam furti & adulterij, quæ sunt duæ species malitiæ. Sic cum quis vult occidere; vt spoliat; volitio illa habet malitiam homicidij & furti. Ratio est, quia vt voluntas contrahat aliquam speciem malitiæ, non est necesse vt illa malitia sit propter se, aut etiam directè volita; sed sufficit vt illud sit volitum; cui ipsa est annexa: tunc enim & ipsa censetur volita interpretatiuè: quod satis est vt actui speciem mali tribuat; vt dictum est a. 2. dub. 4. Itaque propria malitia medij non minus tribuit speciem actui voluntatis, quam malitia finis: Neque mirum est posse esse duas species malitiæ in eodem actu simplici; quia respectu substantiæ actus, sunt accidentariæ.

Electio duplicem malitiam speciem contrahere potest, alteram ex medio, alteram ex fine.

45 Dices, D. Thomas hoc loco docet actum interiore accipere speciem boni vel mali ex fine, eò quod finis sit obiectum actus interioris: ergo in actu interiore non est nisi vna species malitiæ, scilicet quæ accipitur ex fine.

Species mali quam electio habet ex fine, est principalis.

Resp. D. Thomam non negare, quin in electione prauis medij ob prauum finem, sit duplex species malitiæ; sed tantum vult illam speciem quæ accipitur à prauitate finis, esse principalem in actu interiore. Electio enim illa quæ quis vult furari, vt adulterium committat, magis est affectus adulterij, quàm furti; quia non tendit in furtum propter furtum, id est, propter furti commodum, sed propter adulterium; id est, adulterij voluptatem. Vnde magis censetur malitia adulterij esse volita, & tribuere speciem, quàm malitia furti: quia sicut in electione censetur magis esse volita bonitas finis, quàm bonitas medij; ita etiam inordinatio annexa fini, magis censetur volita, quàm ea quæ est annexa medio. Itaque malitia ex fine accepta, erit principalis; ex medio autem, solum accessoria.

Aduerte tamen, contrario modo contingere in actu externo: dum enim committis furtum ob adulterium, istud furtum externum habet malitiam furti tamquam principalem, & veluti essentialem; malitiam adulterij, solum accessoriam.

46 Ex his intelligi potest, quomodo verum sit quod ait Aristoteles 3. Ethic. c. 2. Qui furatur propter adulterium, magis est adulter quàm fur: hoc enim ve-

rum est, non quia illud furtum magis est adulterium, quàm furtum, vt Medina placet, hoc enim falsum est; sed quia affectus illius hominis magis tendit in adulterium, quàm in furtum: habet enim duos affectus interiores tendentes in adulterium; scilicet intentionem adulterij & electionem furti propter adulterium; quæ electio etiam tendit in adulterium tamquam in rationem formalem obiecti. In furtum autem solum habet vnum affectum; qui tamen non tendit in furtum propter furtum, sed propter adulterium; & ita magis in adulterium quàm in furtum; iuxta illud, propter quod vnumquodque, & illud magis.

Dico Secundò, Etiam si medium quod eligitur, per se bonum sit, si tamen ordinetur ad alium finem bonum, electio huius medij nõ habebit vllam speciem boni ex medio, siue primariam, siue accessoriam, sed solum ex fine. Verbi gratiã. Si velis eleëmofynam vt placeas Deo; illa volitio habet speciem virtutis ex fine, non ex medio: vnde est actus charitatis in Deum, non misericordiæ in proximum. Si velis eleëmofynam, vt satisfacias pro peccato; est actus iustitiæ, non misericordiæ. Si velis ieiunium, vt satisfacias voto; est actus religionis, non abstinentiæ. Loquor autem de actu interno, non de externo.

Colligitur ex D. Thoma hoc loco, & ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. vbi, vt opus aliquod sit opus virtutis, inter cetera requirit, vt fiat propter bonum illius virtutis.

Ratio est, quia etsi bonitas eleëmofynæ hic sit volita, non tamen est volita propter seipsam, sed solum vt est utilis ad alium finem; ac proinde tota ratio illam volendi, est bonitas finis: ergo bonitas finis tribuit speciem virtutis illi volitioni, non autem propria bonitas eleëmofynæ. Consequentia probatur, quia illa bonitas tribuit speciem actus voluntatis, quæ est ratio volendi: secus est de malitia, vt supra dictum a. 5. in dub.

48 Obijetur Primò, Actus habet suam primariã speciem à suo obiecto formali: atqui obiectum formale electionis, est bonitas ipsius medij, non autem bonitas finis: ergo habet primariam speciem à medio; à fine solum secundariam. Ita Medina.

Respondeo Negando secundam partem minoris; quia etsi obiectum formale electionis sit bonitas medij, quatenus est utilis ad finem; tamen quia hæc bonitas habet suam speciem à fine (consistit enim in quodam ordine seu aptitudine ad finem) etiam electio speciem habet à fine: à bonitate autem propriã, quam medium per se habet, nullam accipit speciem; quia hæc bonitas se habet vt obiectum materiale, à quo actus non habet speciem.

Obijetur Secundò, Si des eleëmofynam vt placeas Deo, illa largitio eleëmofynæ habet duplicem speciem bonitatis, scilicet eleëmofynæ & charitatis; illa, est ex obiecto, vnde est primaria & inuariabilis; hæc, est ex fine, ac proinde accessoria & variabilis: ergo similiter voluntas dandi eleëmofynam ob talem finem, habebit primariam speciem ex obiecto, accessoriam ex fine.

Conseq. Probatur, quia actus exterior & interior in ratione moris sunt vnus numero actus.

49 Respondeo Negando Consequentiam, Quia largitio eleëmofynæ externa, habet suam speciem ab obiecto, vt docet hic D. Thomas, quæ

species

Largitio externa eleemosynas habet suam speciem ab obiecto, quae non variatur nisi ordinatur ad ulteriorem finem.

species manet dum ordinatur ad ulteriorem finem; quia haec ordinatio est illi, merè extrinseca. Itaque manente specie quam habet ex obiecto, additur ei noua species bonitatis ex ordinatione ad finem. Et sic largitio eleemosynae, manens largitio eleemosynae, ex illa ordinatione extrinseca fit actus charitatis in Deum; quia sequitur ex affectu dilectionis Dei. Electio autem eleemosynae in illum finem, non habet ullam speciem ex obiecto materiali, sed solum ex formali, sicut omnis actus voluntatis: hoc autem obiectum est finis, vt supra dictum. Vnde ordinatio ad finem non est extrinseca electioni, sicut est extrinseca medio quod eligitur, sed est ei essentialis tribuens ei speciem essentialem.

Actus interior & exterior ab interiori imperatur, sunt veluti compositum ex anima & corpore.

Ad probationem Respondeo, Actum interio- rem & exteriorem imperatum ab interiori, esse quidem vnum numero actum compositum ex duobus, veluti animam & corpore. Sed hinc tantum sequitur, actum exteriorem vt informatur interiore, non habere speciem nisi à fine, sicut corpus non habet speciem nisi humanam, vt informatur animam. Cum hoc tamen stat quod secundum se & materialiter consideratus habeat speciem primariam ab obiecto, & accidentariam ex ordine ad finem; sicut corpus humanum habet suam speciem primariam à forma carnis, ossis, &c. accidentariam ab anima.

50

Obijcitur Tertio, Si electio non habet ullam speciem boni à medio, sed solum à fine; ergo omnes electiones factae ob eundem finem sunt pares bonitate; ac proinde non erit melius velle dare magnam eleemosynam propter Deum, quam parvam; velle vitam profundere pro Christo, quam fortunas.

Melius est velle dare magnam eleemosynam propter Deum, quam parvam.

Respondeo Negando Consequentiam. Quia eo melior est electio, quod medium, quod eligitur, est vtilius & efficacius ad finem, siue ipsum in se sit melius siue non. Vtilius autem est ad placendum Deo, dare omnia, quam partem tantum.

Itaque illa electio est melior, non quia eleemosyna illa praecise in ratione eleemosynae est melior, sed quia est vtilior ad finem; & ita magis particeps bonitatis finis. Bonitas tamen eleemosynae est fundamentum istius vtilitatis. Vnde dici potest, quod electio habeat bonitatem ex propria medijs bonitate, tamquam ex fundamento, seu ratione materiali.

51

Obijcitur Quarto, D. Thomas 2. 2. qu. 31. art. 1. ad 2. docet actum qui proprie est vnus virtutis elicitivè, attribui alteri virtuti, sicut imperanti ad suum finem. Ponit exemplum in eo qui dat eleemosynam, vt satisfaciatur pro peccatis. Hanc enim eleemosynam esse actum elicitum misericordiae, sed imperatum à iustitia. Vnde aperte sequi videtur, primariam speciem electionis accipi à propria bonitate medijs, accessoriam autem ex fine.

Respondeo, D. Thomas loquitur de actu externo eleemosynae, quem dicit proprie esse actum misericordiae elicitivè, quia secundum propriam bonitatem non pertinet nisi ad virtutem misericordiae. Hinc tamen non sequitur, electionem huius actus externi factam ob alium finem, esse actum elicitum misericordiae, aut ipsum actum externum fieri ex virtute misericordiae, quando fit ex affectu satisfaciendi pro peccatis, aut alterius virtutis. Simili modo intelligendum est,

Quo modo dicatur actus elicitivus ab vna virtute, & imperatus ab alia.

quando dicimus aliquem actum virtutis esse elicitum ab vna virtute, & imperatum ab alia. Tantum enim significatur, illum actum externum secundum propriam bonitatem, quam habet ex sua materia, pertinere ad propriam aliquam virtutem, & ab ea elici, si per se & ob suam propriam bonitatem fiat; non autem si fiat ob bonum alterius virtutis. Vnde rectè D. Thomas supra, qu. 13. art. 1. ait, Actum fortitudinis factum ex amore Dei, solum materialiter esse actum fortitudinis, formaliter autem charitatis. Itaque elicitur à charitate, non à fortitudine.

DUBIUM II.

Vtrum quando assumitur aliquis actus interior voluntatis ad aliquem alium finem, accipiat aliquam bonitatem vel malitiam ex fine?

Caietanus hoc loco putat eandem esse rationem actus interioris & exterioris, quando ordinantur ad aliquem finem extrinsecum. Quare sicut actus exterior habet duplicem speciem boni vel mali, primariam ex obiecto, secundariam ex ordine ad finem; ita quoque actum interio- rem habere duplicem speciem boni vel mali, primariam ex obiecto, secundariam ex fine, ad quem ordinatur. Exemplum ponit in eo, qui odio habet Deum, vt assequatur regnum. Quod exemplum sic videtur intelligendum. Promittit diabolus alicui regnum alienum, si velit Deum odire; acceptat ille conditionem, & excitat se ad odium Dei: hoc odium, non solum habebit malitiam odij, sed etiam iniustae occupationis regni. Aptius exemplum fuerit in eo, qui excitat in se amorem erga Deum, erga res diuinas & virtutum officia, vt mereatur vitam aeternam, seu ex affectu vitae aeternae, qui affectus ad spem pertinet. Item in eo qui contritionem excitat, vt obtineat veniam peccatorum.

52
Sententia
Caietani.

Respondeo, Verius esse, actum internum voluntatis nullam bonitatem vel malitiam contrahere ex eo, quod sic ordinetur ad finem extrinsecum bonum, vel malum: vnde hac in parte magna est differentia inter actus internos & externos.

53

Ratio colligitur ex dictis supra q. 17. a. 4. Idcirco enim actus exterior accipit aliquam speciem boni vel mali ex ordinatione ad finem extrinsecum, quia informatur actu interiore, respiciente illum finem, ita vt vnus numero actus moralis cum illo efficiatur; sicque esse morale, & bonitas actus interioris communicatur exteriori, tamquam parti materiali vnus actus completi; sicut excellentia animae communicatur corpori. Interior autem actus voluntatis quo aliquid propter se amatur, vel odio habetur, non potest sic informari alio actu interiore, vt vnum actum morale cum illo conficiat; ac proinde non potest ei communicari bonitas vel malitia illius actus, quo erat volitus & relatus ad alium finem. Verbi gratia. Volo excitare in me amorem Dei, vt merear vitam aeternam: Voluntas excitandi hunc amorem propter vitam aeternam, habet bonitatem ex fine, scilicet ex ordine ad vitam aeternam; est enim electio medijs vtilis ad hunc finem: sed hanc bonitatem non comunicabit actui amoris Dei, quia non informat illum amorem, ita vt vnum actum morale cum illo efficiat.

Actus interioris voluntatis non contrahit bonitatem vel malitiam accidentialem ex fine extrinseco.

Quod

Quod autem non possit ille amor sic informari ab illa voluntate.

ut fiat unus actus de voluntate & actu volitio requiritur ut actus volitus non habeat esse morale, nisi communicat sibi ab illa voluntate.

Probatur Primò, Quia ut fiat unus actus ex volitione & actu volito, requiritur ut actus volitus non habeat esse morale, nisi communicat sibi ab illa volitione (nam ad actum moraliter unum, requiritur ut tantum unum esse morale habeat; sicut ad actum naturaliter unum, requiritur ut tantum sit unum esse naturale.) Atqui ille amor habet propriam esse morale, quia habet propriam & distinctam libertatem, cum immediate à potentia libera eliciatur; & habet propriam convenientiam cum recta ratione, propriam quoque laudem & meritum: ergo volitio illa quæ amor Dei est volitus propter vitam æternam, merè extrinsecè se ad illum habet secundum esse morale; ac proinde non communicat illi suam bonitatem.

Dices, Actus interior volitus pendet ab illa volitione qua volitus est: ergo ab illa moraliter informatur. Consequentia patet, quia ideò actus exterior informatur ab interiore, quia ex eopèdet.

Respondeo, solum per accidens, & veluti occasionaliter pendet ab illa volitione. Nam fieri potest sine illa, & habebit suam libertatem & speciem moralem. Secus est de actu externo, qui ita pendet ab interno, ut sine hac dependentia non habeat esse morale.

Probatur Secundò, si actus interior acciperet bonitatem vel malitiam à fine extrinsecò, sequeretur actum fidei, spei, charitatis posse esse malum, & peccatum: atqui hoc est absurdum, ut infra ostendetur.

Sequela maioris probatur, quia potest quis hos actus velle in se excitare ad vanam gloriam, vel ad vanam sui complacentiam, vel ut impetret à Deo donum miraculorum, vel quid simile.

54 Probatur ex D. Tho.

Probatur Tertiò, Ex D. Thomæ hoc loco, ubi generatim docet, actum interiorem voluntatis à fine non habere aliquam speciem accidentariam, sed primariam; eò quòd finis sit obiectum actus interioris voluntatis. Vnde immeritò Caiet. hoc restringit ad actum interiorem, qui se habet instar imperantis; quasi non sit verum in actu interiore imperato; id est, qui est volitus alio actu. Nam ratio D. Thomæ generaliter probat omnem actum interiorem voluntatis habere speciem primariam à fine.

Caiet.

Solvitur obiectio ex D. Thomæ.

Dices, D. Thomas q. 19. a. 2. ad 1. ait, in actu interiore voluntatis non differre bonitatem ex obiecto, & bonitatem ex fine, nisi fortè per accidens, prout finis dependet ex fine, & voluntas ex voluntate; ubi videtur insinuare actum voluntatis, quando vnus finis est volitus propter alium finem, aut quando voluntas vna pendet ex alia, habere duplicem bonitatem.

Respondeo Primò, D. Thomam ibi dubitanter loqui, quia non magnoperè pertinebat, ad id, quod ibi agebatur. Siue enim actus voluntarius habeat aliquam accidentariam bonitatem ex relatione ad alium finem, siue non; semper verum est, ex solo obiecto accipi bonitatem specificam actus voluntatis; quod ibi D. Th. intèdit docere.

Respondeo Secundò, D. Thomam non velle dicere bonitatem ex obiecto, & bonitatem ex fine, in aliquo actu interiore differre per accidens (hoc enim non est intelligibile: si enim differunt, essentialiter differunt, cum ad diuersas virtutes pertinere debeant, etiam iuxta illos, qui eas po-

nunt distinctas:) sed per accidens fieri, ut bonitas ex obiecto, id est, ex actu externo, qui est obiectum interni, sit distincta à bonitate, quæ est ex fine, quia accidit interdum ut opus externum per se bonum (ut est largitio eleemosynæ) ordinetur ad alium finem, v. g. ad satisfactionem peccatorum: & consequenter per accidens fit, ut voluntas aliam ex obiecto bonitatem habeat, & aliam à fine, non in eodem actu, sed in diuersis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum species qua est ex fine contineatur sub species, qua est ex obiecto, sicut sub genere; vel contra?

Respondeo duabus Conclusionibus.

Prima est, Quando obiectum non ordinatur ad finem naturam suam, sed solum arbitrio voluntatis, tunc species ex obiecto non continetur sub specie quæ est ex fine; nec contra: sed sunt species morales disparatæ.

55 Concl. 1. Species ex obiecto non continetur sub specie ex fine, nisi obiectum natura sua ad finem ordinatur.

Omissis varijs expositionibus Thomistarum.

Notandum, ea quæ hic tradit Diuus Thomas esse intelligenda de actibus moralibus completis, ut constant actu interno & externo. Si enim solus interior consideretur, species ex fine & obiecto, est eadem. Si solus externus, hic non habet speciem ex fine, sed ex obiecto. Si verò uterque consideretur ut efficiunt unum actum completum, sic actus materialiter consideratus habet speciem ex obiecto, formaliter ex fine, & hæc duæ species hic inter se comparantur. Explicatur exemplo. Mæchatur quispiam ut furetur: species ex obiecto, est adulterij; ex fine, est furti; quarum neutra comparatur ad alteram, ut generale ad speciale; sed sunt diuersæ species mali in eodem actu, non habentes inter se naturalem connexionem. Similiter si quis occidat ut spoliati species homicidij quæ est ex obiecto, non continetur sub specie rapinæ, ut speciale sub generali; sed sunt duæ malitiæ speciales, quarum neutra ex naturam suam ad alteram ordinatur.

Notandum, D. Thomam interdum aliter loqui. Nam 2. 2. q. 11. a. 1. ad 2. ait, *Vitia habere speciem ex obiecto, genus ex fine; ut quando quis mæchatur ut furetur, species mæchia esse ex obiecto proprio, sed hanc speciem contineri sub furto, tanquam effectum sub causa, vel speciem sub genere.* Hic vult furtum esse instar generis. Et ratio est, quia cum furtum sit finis illi homini propositus, affectus furti est multò generalior, quàm affectus adulterij: generalior, inquam, non attributione, sed causalitate; nam quoduis genus vitij, ex hoc affectu oriri potest: itaque ratione illius generalitatis habet quamdam analogiam cum genere. Hic tamen negat furtum se habere instar generis respectu adulterij; quia ex natura rei nulla est inter hæc connectio, sed solum per accidens ex ordinatione voluntatis. Itaque ut species ex obiecto se habeat ad speciem ex fine, sicut species ad genus, duo hic requirit: Primò, Connexionem illorum inter se ex natura rei prouenientem. Secundò, generalitatem alterius ad alterum: quæ duo requiruntur inter genus & speciem.

56 Concilian- tur duo loca D. Thomæ.

57
2. Conclu-
sio

Secunda Cōclusio, Quando obiectum ex natura sua ordinatur ad finem, tunc species quæ est ex obiecto, se habet ad speciem quæ est ex fine, sicut species ad genus.

Explicatur exemplo, Eleēmosyna ex natura sua ordinatur ad placendum Deo, sicut omne opus bonum. Si quis ergo det eleēmosynam intentione placendi Deo, species quam hic actus habet ex obiecto, scilicet species eleēmosynæ; est sub specie quæ est ex fine, id est, sub actu charitatis, tamquam species sub genere.

Duo requisita ut aliquid se habeat tanquam species ad genus.

Ratio est, Quia ut aliquid se habeat tanquam species ad genus, duo requiruntur. Primò, ut alterum sit generalius, alterum specialius. Secundò, ut id quod est generalius, comparatur ad specialius per se, non per accidens. Quæ duo secundum quamdam analogiam reperiuntur inter has duas species morales. Nam affectus placendi Deo se habet ut quiddam generale ad largitionem eleēmosynæ (non attributione, sicut animal ad hominem, sed causalitate, sicut finis ad media, intentio ad electionem) quia est affectus erga finem ultimum, qui mouet ad appetitionem omnium mediorum, quæ ad illum finem sunt vtilia; vt sunt omnia virtutum opera. Deinde est etiam connectio naturalis inter affectum erga Deum, & reliqua virtutum officia: nam hæc omnia ex natura sua illi affectui subseruiunt. Aliud exemplum sit in actibus malis. Committit quis sacrilegium vt Deum contemnat. Species sacrilegij quæ est ex obiecto, est sub specie contemptus vel odij Dei. Quia sicut omne opus bonum naturâ suâ tendit ad honorem Dei; ita omne opus malum, naturâ suâ tendit ad Dei contemptum seu odium. Itaque odium Dei habet se instar generis, quia est affectus quidam generalis mouens ad omne genus vitiorum, & sic quodammodo omne vitium in se per modum causæ complectens: & omne peccatum, ex natura sua habet ordinem ad odium Dei; nam in omni peccato est quædam participatio odij Dei, sicut in omni opere bono est quædam participatio affectus charitatis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum actus aliquis secundum speciem suam sit indifferens?

58
Indifferens secundum speciem quid.

Cōclusio Prima, Sicut sunt aliqui actus secundum speciem suam boni, & aliqui mali; ita etiam sunt aliqui secundum speciem suam indifferentes.

Probat, Quia actus humani habent speciem moralem ab obiectis ad dictamen rationis comparatis: atqui sicut datur obiectum consentaneum rationi, à quo actus est bonus secundum suam speciem; & dissentaneum rationi, vnde est malus secundum suam speciem: ita datur obiectum ad dictamen rationis indifferens secundum speciem; id est, quod nec est consentaneum nec dissentaneum rationi; vt tollere festucam: ergo etiam datur actus indifferens secundum speciem, id est, qui nec fit rationi consentaneus, nec repugnans.

D V B I V M.

Vtrum præter has tres species sit quarta, nempe actuum malè sonantium?

D. Thomas Quodl. 9. a. 15. docet esse quatuor species actuum moralium ex obiecto, scilicet bonorum, malorum, indifferentium, & malè sonantium: Ad quam postremam speciem pertinet, retinere plura beneficia, occidere hominem, &c: hæc enim neque per se bona sunt, neque mala; cum bene & malè fieri possint: neque etiam indifferentia, sicut leuare festucam, sed malè sonantia, quia plerumque malè fiunt.

59
Quatuor species actuum moralium ex obiecto.

Respondeo, Hanc sententiam probè intellectam esse veram. Vnde distinguendum est.

Si per actus malos ex obiecto, intelligantur qui ita mali sunt, vt bene fieri non possint; sic datur quarta species illorum qui vocantur malè sonantes. Hi enim neque sunt ita mali vt nullo casu bene fieri possint; neque etiam sunt per se boni, neque per se & solitariè accepti sunt indifferentes (quia nisi grauis aliqua causa accedat, sunt mali:) sed secundum se sunt malè sonantes; quia solitariè accepti reuera sunt mali: accedente tamè graui causa, possunt esse non mali, & etiam boni.

Actus malè sonantes.

Si verò actus ex obiecto malus dicatur, qui ex obiecto talis est vt solitariè acceptus sit malus (quomodo dicitur actus ex obiecto bonus & indifferens:) sic isti actus malè sonantes sunt mali ex obiecto, neque constituunt quartam speciem, quia isti actus solitariè sine adiunctis circumstantijs considerati, sunt mali: etsi enim non sint per se mali, vt illud *per se*, idem valet, quod intrinsecè & essentialiter: sunt tamen per se mali, vt illud *per se*, idem est quod sine nouis circumstantijs: quomodo tamè dicitur aliquid per se indifferens, & per se bonum.

ARTICVLVS IX.

Vtrum sit aliquis actus indifferens secundum indiuiduum?

Cōclusio Prima. Fieri potest vt actus secundum speciem indifferens, sit bonus vel malus, vt fit in indiuiduo. Patet, quia ratione circumstantiarum potest esse bonus vel malus, etiam si secundum speciem sit indifferens; vt si ambules videnti infirmi causâ.

60

Cōclusio Secunda. Necessè est, omnem actum à ratione deliberata procedentem, esse bonum vel malum, vt fit in re ipsa. Probat, Quia vel ordinatur ad debitum finem cum debitis circumstantijs, & sic est bonus, vel nõ ordinatur, & sic est malus.

Cōclusio Tertia. Actus indeliberati non sunt boni vel mali moraliter. Ratio est, quia sunt extra genus moris.

D V B I V M I.

Vtrum omnis actus deliberatus, vt fit in indiuiduo, sit verè & propriè bonus aut malus moraliter, ita vt laude vel vituperio sit dignus?

D. Væ sunt hic celebres sententiæ. Prior affirmat. Hanc tenet Conradus & Medina hic, & plerique Thomistæ, quia putant esse sententiam Thomistæ.

61
Affirmant Thomistæ.

tiam D. Thomas. Eandem tenet Durandus in 2. d. 40. q. 1. Major eadem d. q. 2. Greg. in 2. d. 28. q. 1. Concl. 1. & d. 39. a. 2. Sed hic nititur falso fundamento; quia putat omne opus, ut non malum sit, debere aliquo actu referri in Deum. Vnde etiam concludit omnia opera infidelium esse peccata, quia carent hac relatione.

Aliorum fundamentum est, quia ut actus circa obiectum indifferens sit bonus, debet referri in finem formaliter honestum: ergo ipso quo non refertur, deest ei aliqua circumstantia debita, ac proinde erit malus.

62. *Negant alij.*
Altera sententia negat omnem actum humanum esse propriè bonum vel malum. Esse enim aliquos indifferentes.

Hanc expressè tenet D. Bonaventura in 2. d. 41. q. 3. Scotus ead. d. q. vn. & quodl. 28. a. 1. Nec obstat, quod ibidem docet actum indifferentem posse dici malum: quia per malum non intelligit peccatum, sed solum carentiam bonitatis indebita; ut patet ex adiunctis. Gabriel ead. d. q. vn. a. 2. Io. Ballol. ib. q. vn. a. 2. Occam in 1. d. 1. q. 1. col. 4. Alexand. Hal. 3. p. q. 35. in 3. Almainus tract. 1. Moral. c. 14. Eandem sententiam tenent aliqui discipuli S. Thomæ, ut refert Medina.

63. *Actus in genere moris dupliciter dici potest bonus.*

Notandum, Actum aliquem posse dupliciter dici bonum in genere moris. Primò, formaliter, quando fit non ex affectu delectabilis vel commodi naturæ, sed quia honestum, aut quia recta ratio hic & nunc dicitur, ut infra dicam q. 19. a. 3. dub. 2. Secundò, Materialiter, ut quando fit quidem cum cognitione circumstantiarum, cum quibus est conueniens rationi; non tamen fit propter illam conuenientiam, seu propter bonum virtutis & honestum; sed quia est delectabilis & commodus naturæ. v. g. Comedit quis tempore, loco, modo, mensura debita, non quia hoc totum est honestum, aut rationi consentaneum; sed ut pellat famem, vel ut naturam recreet, nihil aliud actu vel virtute intendens. Nunc

64. *Non datur actio indifferens si per bonum intelligas quoniam modo bonum.*

Dico Primò, si per actionem bonam intelligamus omnem quouis modo bonam siue materialiter siue formaliter, sic non datur actio indifferens reipsa, sed omnis est bona vel mala. Hec videtur esse mens D. Thomæ & quorundam eius discipulorum, etiam Medina. Nam videntur ponere tales actus esse bonos. Vnde Medina in hac q. in fine, dicit, ire ad agros ob salutem corporis, esse actum bonum ex obiecto, quod tamen non est verum, nisi materialiter. Similia habet q. 19. a. 3.

Prob. Quia omnis actio humana vel est conueniens dictamini recte rationis saltè materialiter, vel non est conueniens. Si est conueniens, est bona; si verò nullo modo, ne materialiter quidem est conueniens, sine dubio est mala: nam homo tenetur operari consentaneè recte rationi, id est, eo modo, ut operatio recte rationi non repugnet. Vnde sequitur omnem actum, quo voluntas aliquid secundum se indifferens vult, quia delectabile vel naturæ commodum; aut quo aliquid refutat, quia naturæ molestum, non considerans villo modo, an nulla adsit circumstantia prohibita; esse malum. Si autem cõsideret nullam adesse prauam circumstantiam, esse bonum, saltè materialiter: quia cum his circumstantijs potest apprehendi, ut conformis recte rationi, & appeti ob hanc conformitatem. Nam vnum obiectum potest secundum

vnam rationem esse delectabile, & secundum aliam, honestum; imò ratio delectabilis & commodi naturæ potest esse proximum fundamentum honesti.

Dico Secundò, si nomine actionis bonæ intelligamus eam solum, quæ formaliter bona est & laudabilis; sic dantur multæ actiones, quæ neque sunt bonæ, neque malæ, sed indifferentes. *65. Datur actio indifferens si per bonum intelligas*

Probatur Primò, Ex Patribus. Hieronymus epist. ad Augustinum de cessatione legalium. Est indifferens (scilicet legalia obseruata) inter bonum & malum, sicut Philosophi disputant bonum est continentia, malum luxuria, inter vtramque indifferens ambulare, egerere alui sterora, navibus capitis purgamenta proicere, spiritus rheumata iacere, hoc nec bonum nec malum est; siue enim feceris, siue non feceris, nec iustitiam habebis nec iniustitiam. *Probatur auctoritate Hieronymi.*

Hoc testimonium adfert etiam Ioan. Major, & respondet esse intelligendum de actibus, qui naturaliter fiunt, Et ita, inquit, non unat sententiam Doctoris Seraphici. *Malis explicatur a Majori.*

Sed hæc responsio non est probabilis. Dicit enim Hieronymus, Obseruare legalia non est indifferens, sed aut bonum aut malum; illa verò facere est indifferens: ergo loquitur de vtrisque liberè factis. Nam legalia liberè seruantur, non actu naturali.

Dices, Hieronymus solum vult dicere, illa esse indifferencia ex obiecto, non autè ut hic & nunc in indiuiduo fiunt.

Sed contra, Hoc repugnat intentioni & verbis Hieronymi, ait enim siue hoc feceris; siue non feceris, nec iustitiam habebis nec iniustitiam, id est, nec secundum legem, nec contra legem feceris; & inde probat hæc neque bona esse, neque mala. Loquitur ergo de his ut reipsa fiunt per se, sine alio fine; & contrarium asserit de legalibus.

Gregorius Homilia 27. in Euangelia sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectionem cognationis & carnis, quibus in hac dilectione sacra Eloquentia non contradicunt. Vbi diligere per affectionem carnis, est velle bona temporalia, non quia ratio dicitur; sed quia frater, quia sanguine iunctus; quod non est formaliter bonum & laudabile. *Gregorius.*

Auctor Hypognostici l. 3. col. 3. docet hominem habere tantum liberum arbitrium, sine auxilio Dei in bonis & malis huius vitæ. Deinde explicans, qualia sint ista bona, ait: Dico, que de bono natura oriuntur; id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, velle quidquid bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ omnia non sine gubernaculo Dei subsistunt, imò ex ipso & per ipsum sunt, vel esse ceperunt. Hic per bona, intelligit indifferencia, ut rectè notauit Hieronymus Hangestus c. 15. Moral. Nam clarè innuat, ista opera non esse opera virtutis; sed solum commoda vitæ temporalis, & tamen non esse mala, ut ab hominibus fiunt ob suam commoditatem. Vide sequentia, vbi ponit quæ sint bona. *Auctor hys pognostici.*

Secundò, Probatur ratione. Primò, Appetere sanitatem, solum quia naturæ commoda, & fugere morbos & dolores, quia naturæ incommoda, non sunt affectiones formaliter bonæ, uti suppono; nemo enim propter has laudatur. Sed neque etiam sunt malæ; ergo indifferentes. Quod tales affectiones non sint malæ, probatur Primò, Quia *66. Probatur septem rationibus.*

oriuntur ex inclinatione naturali voluntatis, seu quod idem est, ex voluntate ut naturâ, ut patet ex dictis q. 10. a. 1. Atqui inclinatio naturalis non tendit in motus per se malos. Tum quia alioqui natura esset prauè instituta, ut quæ non posset tendere nisi in actus, qui per se seu solitariè considerati, sint mali. Tum quia hæc inclinatio fuisset etiam in statu innocentia, & potuisset habere suos liberos motus quo ad exercitium. Tum denique quia huiusmodi motus fuerunt in Christo; nam voluntas ut natura abhorruit à morte, præcisè quia naturâ repugnans; & appetijt vitam, quia naturâ commoda.

Secunda ratio.

Secunda ratio, Bonum naturâ conueniens, est verum bonum, dignum quod per se expetatur; & malum naturâ repugnans, verum malum per se fugiendum. Sicut enim natura in se bonû est; ita etiam quod per se conueniens naturâ est, est per se bonum, & dignum quod expetatur, etiamsi nullû aliud bonum in ipso spectetur: modò tamen nihil ei sit annexum, quod maiori bono repugnet: v. g. aliqua circumstantia vel præceptum; ratione cuius repugnet bono honesto, quod maius est bonum, quam naturâ. Ergo illud per se appetere, & hoc per se recusare, non est moraliter malum.

Tertia ratio.

Tertia Ratio, Quia passim homines etiam boni, dum vident aliquid esse delectabile, vel naturæ commodum, nihilque illiciti ei esse adiunctum, illud desiderant, vel afficiuntur, solum quia delectabile vel commodum: neque sibi faciunt scrupulum, quòd non appetierint sub ratione honesti. Simili modo fugiunt tristitia & naturâ molesta. Itaque communis sensus generis humani est, hæc non esse peccata.

Quarta ratio.

Quarta ratio, Promissiones veteris Testamèti erant bonorum indifferentiû; ut abundantie frumenti, vini, olei, temporalis tranquillitatis, gloriæ humanæ, longa vitæ, &c. ergo hæc bona per se appetere non est peccatum. Consequentia probatur, quia alioqui Deus dedisset illis maximam occasionem peccandi, proponendo illis huiusmodi præmia: nam Iudæi mouebantur dumtaxat commodis naturalibus, & sensibilibus illorum bonorum, nihil vterius in illis spectantes.

67 Quinta ratio.

Quinta ratio, Appetitio commodi, & fuga incommodi naturalis, non est mala ex obiecto, ut omnes fatentur; neque etiâ ex circumstantia, vel ex prauo fine, uti suppono: ergo non est mala. Patet consequentia, Quia actus voluntatis non habent malitiam, nisi ex obiecto materiali vel formali, vel ex circumstantijs.

Obiectio quod requiratur relatio in finem honestum.

Dices, Hos actus voluntatis esse malos, quia deest aliqua circumstantia necessaria, scilicet relatio in finem honestum.

Solutur tripliciter. Primo.

Sed contra, Primò, Etiamsi relatio in finem honestum sit necessaria, ut opus sit honestum; non tamen probari potest esse necessariam ad hoc, ut opus sit non inhonestum, & non malum. Non enim ut opus sit non malum, tantum requiritur, quantum, ut sit bonum. Comedere, bibere, ambulare, non sunt opera honesta, nisi referantur ad finem honestum; sicque relatio in finem honestum necessaria est, ut sint opera moraliter bona: non tamen hinc sequitur istam relationem etiam esse necessariam, ut sint non mala; quia per se non mala sunt.

Secundò.

Secundò, Si ut ista sint non mala, requiritur relatio ad finem honestum, ergo non est dicendum

esse secundum se indifferentia, sed potius esse mala; quia secundum se & solitariè accepta non possunt, nisi malè fieri, & malè appeti. Neque satisfacit quòd quidam dicunt esse indifferentia, quia possunt bene & malè fieri; bene, si referantur ad bonum finem; malè, si ad malum: nam hoc modo etiam occisio hominis esset indifferens: potest enim bene & malè fieri pro diuersitate finis & circumstantiarum. Similiter acceptio rei alienæ, largitio eleemosynæ, & omnia opera externa virtutum, & plurima vitiorum, essent indifferentia; quia bene & malè fieri possunt pro diuersitate finis. Atqui nemo dixerit, occisionem hominis esse opus ita indifferens, sicut comedere & bibere. Ergo comedere & bibere non tantum est indifferens, quia est indifferens ad diuersos fines, & ad bonitatem malitiamque à sibus prouenientem: sed quia secundum se & solitariè acceptum, est immediatè indifferens, id est, neque bonum moraliter, neque malum.

Vbi notandum, Dupliciter posse aliquod opus dici indifferens. Primò, Quia ex se est indifferens, ut ordinetur ad diuersos fines, & consequenter ut habeat bonitatem vel malitiam ab illis. Hoc modo omnia externa virtutum opera sunt indifferentia, cum tamen secundum se considerata sint moraliter bona: & plurima vitiorum sunt indifferentia, cum tamen secundum se, seu solitariè sint mala. Secundò, Quod per se & solitariè nec bonum est nec malum moraliter, hoc propriè & secundum se est indifferens: Sicut opera externa virtutum secundum se sunt bona, & vitiorum mala. Tale est comedere, bibere, ludere, & similia, ut naturæ commoda. Velle ergo hæc secundum se non est malum, etiamsi ad vltiorem finem non referantur.

68 Dupliciter aliquid dici potest indifferens.

Tertiò, Si obligamur illa indifferentia referre in finem honestum, dum ea appetimus vel facimus; id vel ita intelligendum est, ut non liceat illa ob naturâ commodum appetere; & reuerà per se sunt mala, non indifferentia; quia prohibita sunt per se appeti. Vel ita intelligendum est, ut liceat quidem illa per se appetere, verum simul teneamur aliquo actu ad finem honestum referre: & sic sunt illa per se indifferentia; & illa per se appetere, est indifferens, non malum; sed sola omisio illius actus, quo in finem honestum referri deberent, mala erit. Itaque dabitur volitio in indiuiduo, que non sit bona vel mala moraliter, sed indifferens. Nam illa omisio non facit illam volitionem esse malam, cum non sit illius circumstantia. Sicut si teneremur dolere de peccatis; quotiescumque ea memoria occurrunt, (ut quidam docuerunt) omisio quidè contritionis peccatum esset, sed non faceret illam recordationem esse peccatum; cum nullo modo illam afficiat. Pari modo omisio relationis actus in finem honestum, non facit illum actum esse peccatum. Confirmatur, Quia finis extrinsecus non potest esse circumstantia actus interioris voluntatis, neque tribuere illi bonitatem vel malitiam, ut ostensum est art. 6. dub. 2. ergo siue referatur illa volitio, qua commodum naturæ appetitur ad alium finem, siue non referatur; semper manebit in se indifferens.

69

Sexta ratio, Quia totum fundamentum sententiæ oppositæ est, quòd teneamur omnia nostra opera referre ad finem formaliter honestum. Quod fundamentum neque vlla firma ratione vel auctoritate

70 Sexta ratio.

K

ritate

ritate potest probari. Neque satis congruit naturæ voluntatis, vt habet conditionem naturæ, cuius inclinatio est in commodum & delectabile. Neque congruit infirmitati humanæ, vt rectè D. Bonauentura, cui nimis difficile est ita à suis commodis esse auulsam, vt nihil in omnibus nisi rationem honesti spectet. Neque satis videtur consentaneum institutioni diuinæ, quæ quibusdam operationibus voluptates annexit, vt ab animantibus & hominibus non negligenter: quamuis in hominibus modus teneri debeat, qui rationis regulæ non sit contrarius.

Septima ratio.

Septima ratio, Saltem hæc sententia est probabilis; nam plerique Doctores illam tenent: ergo si quis ex ea operetur, volendo aliquid, quia naturæ commodum; aut recusando, quia molesti, nihil aliud spectans, non peccabit. Consequentia patet, quia qui in modo operandi sequitur opinionem probabilem, non peccat. Sed neque tale opus erit formaliter honestum, quia non fiet ob finem honestum. Ergo dabitur opus in individuo indifferens.

Ex his patet responsio ad fundamentum sententiæ contrariæ: est enim tali actui desit aliquid, ad hoc vt sit formaliter bonus, tamen non deest illi aliquid necessarium ad hoc, vt sit non malus. Nā nihil deest, ad quod pro illo tempore obligetur operans: nulla enim est obligatio referendi illum actum ad finem honestum. De quo vide Occam & Scotum loco citato.

Obijcitur Primò, Omnis actus otiosus est malus; sed omnis actus carens fine honesto, est otiosus: ergo est malus.

71 Obiectio. nes. 1. ex Scrip. turis.

Maiores patet Matth. 12. Amen dico vobis, omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.

Gregor. Basl.

Minor probatur ex Gregorio Homil. 6. in Euang. Otiosum verbum est, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuste necessitatis caret. Et ex Basilio in Regulis breuioribus, quæst. 23. Omne verbum quod non conducit ad propositam in Domino vtilitatem, vanum & otiosum est.

Solutur. Actio otiosa.

Respondeo, Distinguendo minorem. Si actus ita careat fine honesto, vt nullum finem, vel materialiter honestum habeat, concedo esse otiosum; vt si quis colligat paleas nullo alio fine: hoc enim nihil commodi vel delectationis habet, cur possit appeti. Si verò habeat aliquem finem naturæ commodum vel delectabilem, nego esse otiosum; modò fiat cum circumstantijs nihil indecori habentibus.

Recreatio licita.

Ad testimonium Gregorij, Verbum quod dicitur ad recreationem, modò nulla mala circumstantia adsit, non censetur carere omni vtilitate vel necessitate; vt rectè D. Bonauentura respondet: Necessè est enim aliquando naturam exhilarari. Basilius autem loquitur non tantum de Verbo, quod genere suo sit indifferens, sed etiam quod genere suo sit bonum; verum ob defectum alicuius circumstantiæ, non conducit ad ædificationem, quin potius offendit; vt si non suo tempore vel loco dicatur, vel non eo modo quo decet: vnde ait, Huiusmodi verbo cõtristari Spiritum sanctum.

72 Obiectio. An debeat homo omnibus suis actionibus ad beatitudinem conseruare.

Obijcitur Secundò, Ideò ratio data est homini, vt suis actionibus ad beatitudinem contendat, & vt operetur propter Deum, finè vltimum. Atqui homo id non prestat dum operatur absque fine honesto: ergo abutitur ratione, & peccat.

Maiores probatur 1. ad Cor. 10. v. 31. Omnia in 1. Corin. 10. gloria Dei facite. Vbi significatur, omnem actionem debere esse talem, vt ad finem vltimū conducatur.

Respondeo Primò, si hoc argumentum aliquid soluitur. probaret, deberet homo etiam in omni opere suo beatitudinem mereri: nam ad hunc finem ei ratio data est.

Secundò, Non solum ad hunc finem data est ei ratio, vt ad beatitudinem contendat, sed etiam vt naturam suam, quæ beatitudinis est capax, conseruet, cuique conuenientia requiratur. Vnde nõ sequitur, hominẽ abuti ratione sua, quando non tendit in beatitudinem, sed solum nõ vti eã ad vltimum suum finem, quod non semper tenetur facere.

Ad locum Apostoli.

Ad probationem maioris. Illud Apostoli, vel est consilium & hortamentum, nõ præceptum, vt D. Bonauentura & alij multi Doctores dicunt. Neque enim tantum Apostolus videtur velle, vt opus secundum se sit honestum, sicque naturã suã in Deum tendat; sed etiam, vt ex vi affectus præsentis vel præteriti in Deum referatur. Vel si quis velit accipi vt præceptum, debet exponi negatiuè, vt nihil contra honorem Dei faciamus; quæ videtur esse mens Apostoli. Vult enim nos in manducando & bibendo, totãque nostrã conuersatione ita agere, vt neque gentibus, neque Iudæis, neque Christianis demus vllam offensionem.

Obijcitur Tertio, Si dantur actus indifferentes, erunt etiam habitus indifferentes: atqui hoc asserere, ab omni philosophia alienum est.

73 Obiectio. Quomodo dantur habitus indifferentes?

Confirmatur, Nam hoc differt habitus à potentia, quòd potentia possumus; habitu, bene vel male possumus; teste Aristotele 2. Ethic. c. 15. Ita Medina.

Respondeo cum Scoto, Nullum esse inconueniens ponere in voluntate habitus indifferentes. Experimur enim vsu contrahi inclinationem ad ambulandum certis locis vel temporibus, & ad similia indifferentia naturæ comoda, vel exercitia: quam inclinationem agrè postea mutamus. Sicut enim in varijs hominibus sunt varij instinctus ad varias artes, quibus fit, vt diuersæ artes à diuersis apprehendantur vt cõuenientes suo ingenio: ita possunt affectus voluntatis ad illas crebro vsu crescere & perfici in habitum. Vnde non est hoc alienum, sed consentaneum philosophiæ. Est fanè si crebro affectu ad bonum delectabile iunctum prauis circumstantijs, nascitur habitus prauus, cur non etiam crebro affectu ad bonum delectabile iunctum debitis circumstantijs, nascatur habitus indifferens?

Solutur.

Ad confirmationem, Aristoteles ibi loquitur de habitibus moralibus; illi autem non censentur inter habitus morales, quia non pertinent ad bonos vel malos mores, sed sunt indifferentes sicut naturales potentia.

DVBIVM II.

Quomodo verum sit quod ait D. Tho. in resp. ad Tertium. Omnis finis à ratione deliberata intentus, pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij.

Respondet Medina, Vt verum sit, addendum esse tertium membrum, nempe vel ad bonum, quod est maior virtute. Vnde, inquit, quando homo iustus pergit ad agros, non cogitans actum de alio fine, nisi de salute & quiete corporis, ille actus non pertinet ad aliquam virtutem specialem, sed pertinet ad finem illum, ad quem

74 Explicatio Medina.

ad quem voluntas naturaliter est bene inclinata, scilicet ad corpus & vite bonum proprium. Quibus verbis insinuat Primò, Hunc actum esse verè & propriè honestum. Secundò, Insinuat bonum corporis & vitæ; esse bonum maius virtute. Quæ quomodò vera sint, nõ intelligo. Constat enim, bonum virtutis esse longè præstantius vitæ corporali; & esse superioris ordinis, quia est bonum honestum. Alterum verò est commodum naturæ: vnde laudabile est, vitam exponere pro bono virtutis etiam sine obligatione.

Refutatur.

75
Vera explicatio.

Respondeo igitur, omnè finem intentum pertinere ad aliquam virtutem vel vitium; non formaliter, sed materialiter. Quando enim aliquis intendit bonum delectabile vel conueniens naturæ; debet intendere cum illis circumstantijs, cum quibus saltem materialiter est conueniens rationi, vt supra dictum. Et hoc tantum modo intendit bonum corpori conueniens ille, qui corpus suum ad bonum virtutis ordinavit: cauet enim ne admisceat aliquam circumstantiam, quæ boho virtutis repugnet.

Quòd autem Medina addit, Cùm quis ordinavit suam ambulationem ad omnes virtutes, illam ambulationem pertinere ad charitatem Dei, id nõ est necessarium. Potest enim quis non solum ex affectu charitatis in Deum, sed etiam ex affectu honesti in genere, referre ambulationem suam ad omnes virtutes; nempe volendo ambulare, vt ad quoduis opus virtutis sit aptior: sicut potest quis velle bene vivere ex affectu honesti, qui non pertinet ad specialem aliquam virtutem; vt supra dictum.

ARTICVLVS X.

Vtrum aliqua circumstantia constituat actum in specie boni vel mali?

76

Conclusio Prima, Illa circumstantia quæ facit vt actus habeat peculiarem conformitatem vel repugnantiam cum dictamine rationis, constituit illum in specie boni vel mali.

Conclusio Secunda, Illa circumstantia quæ non facit vt actus habeat peculiarem consonantiã vel dissonantiã ad rationis dictamen, non tribuit speciem boni vel mali; vt patebit art. 11.

Circumstantia tribuit speciem expliciter.

Nota Primò, Circumstantiam posse dupliciter constitutere actum in specie boni vel mali. Primò, Tribuendo actui primam speciem moralem: quod fit, quando sine circumstantia non esset moraliter bonus vel malus. Vt cùm quis tollit rem alienã, circumstantia illa, esse alienum, tribuit actui primam speciem, mali; quia sine illã circumstantiã non esset malum. Secundò, Tribuendo ei speciem secundam: quod fit, quando iam actus habebat speciem ex obiecto, & circumstantia addit nouã. Vt si tollas alienum è loco sacro, vbi erat depositum; circumstantia loci facit vt actus ille habeat secundam speciem mali, scilicet sacrilegij, quatenus idem simplex actus violat loci sanctitatem.

77

Nota Secundò, Circumstantiam illam quæ tribuit secundam speciem, etsi retineat rationem circumstantiæ respectu actus, vt subit priorè speciem; non tamen retinet rationem circumstantiæ respectu illius, vt subit nouam speciem, sed transit in rationem obiecti, veluti differentia specifica obiecti; vt docet D. Thomas ad primum & secundum. V. g. Sanctitas loci est quidem circum-

stantia rei alienæ, & proinde furti, quæ furtum: sed non est circumstantia furti, quæ sacrilegium; loco sacro verum habet se instar obiecti. Itaque in tali furto est duplex species, scilicet furti & sacrilegij. Vt habet furti speciem, sic eius obiectum est res aliena. Vt sacrilegij, sanctitas loci. Similiter si quis fornicetur contra votum, hic actus est fornicatio; & sacrilegium. Vt fornicatio, obiectum habet, non suam: vt sacrilegium, obiectum habet, corpus suum Deo dicatum. Idem dicendum in ceteris similibus.

Furtum in loco sacro continet duplicem speciem malitiam. Item fornicatio contra votum.

Circumstantia autem quæ tribuit primam speciem, nullo modo retinet rationem circumstantiæ moralis: Nam non supponit aliquem actum moralem bonum vel malum, cuius sit accidens, cùm ipsamet tribuat actui primam bonitatem vel malitiam. Vocatur tamen circumstantia, quia est circumstantia naturalis, scilicet rei nudè consideratæ, & actus exterioris considerati secundum esse naturale: v. g. Esse alienum, tribuit actui, scilicet ablationi rei, primam speciem malitiæ; quia facit vt ablatio illa sit in specie furti, cùm ipsa ablatio alioqui per se esset indifferens. Itaque non manet accidens respectu illius ablationis, vt ablatio habet speciem furti; quia sic est essentialis differentia obiecti; sed solum respectu illius ablationis, vt est actio naturalis secundum se indifferens, qualis esse potest in amente. Similiter si ieiunes ob vanam gloriam; ille finis non est circumstantia respectu ieiunij, quatenus istud ieiunium est actus ambitionis; quia sic tribuit illi speciem, tanquam ratio formalis obiecti. Neque etiam vt est actus per se bonus; quia relatum ad talem finem, non manet actus bonus; sed est circumstantia ieiunij considerati secundum esse naturale: sic enim supponitur illi speciei, & manet.

Esse alienum in furto, non est accidens, sed essentialis differentia obiecti.

Notandum Tertio, Ex dictis colligi tres regulas de circumstantijs actuum. Prima, Quando circumstantia facit actum ex indifferenti bonum, vel ex bono aut indifferenti malum, tribuit primam speciem moralem actui. Secunda, Quando circumstantia respicit specialem ordinem seu speciale dictamen rationis, tribuit speciem actui. Tertia, Circumstantia quæ tribuit speciem actui, transit in rationem obiecti. Vnde patet, hæc duo non pugnare: Actus morales habent speciem boni vel mali ex obiecto, & habent interdum speciem boni vel mali ex circumstantia: quia quando habent speciem boni vel mali ex circumstantia, tunc circumstantia transit in rationem obiecti, saltem respectu actus interioris.

78
Tres regulæ de circumstantijs.

ARTICVLVS XI.

Vtrum omnis circumstantia augens bonitatem vel malitiam, constituat actum in specie boni vel mali?

Prima Conclusio, Circumstantia, quæ secundum se respicit peculiarem ordinem rationis, constituit actum in specie boni vel mali. Hæc Conclusio explicata est Art. 10.

79

Secunda Conclusio, Circumstantia, quæ secundum se non respicit peculiare dictamen rationis, sed solum suppositã aliã circumstantiã, à quã actus habet speciem boni vel mali; non tribuit vllam speciem, sed solum auget bonitatem vel malitiam intra speciem, quam supponit.

K ij Explicat

Circumstantia
magnum
& paruum

Explicatur exemplis. Das eleemosynam magnam vel parua, quantitas illa magnum & paruum secundum se, non dicit peculiarem ordinem ad rationem (seposita enim specie eleemosynae, vel alia simili; ratio non dicitur esse honestu vel turpe, siue multum des siue parum:) sed solum habet aliquem ordinem, supposita conditione eleemosynae, vel alia simili, vnde actus habet speciem. Similiter furatur quis magnam summam, illa circumstantia non addit nouam speciem; quia secundum se praeciso furto non habet aliquem peculiarem respectum ad dictamen rationis, sed solum supposita conditione furti, vnde auget malitiam quam supponit, intra eandem speciem.

Modus.

Idem accidit in circumstantia Modi: vt intensè, remissè; ex metu, sine metu; ex concupiscentia, ex mera libertate.

Tempus.

Denique in circumstantia continuationis: longo tempore vel breui.

80

Dices, Multum & paruum videntur interdum constituere speciem boni vel mali, etiam dum non supponunt alia speciem. Nam multum comedere, est peccatum contra temperantiam, per excessum: parum verò, est peccatum per defectum. Respondeo, Multum & paruum dupliciter accipi.

Primò, comparatiuè, respectu operantis; vt multum, sit idem quod nimium, seu plus quam natura postulat; & parum, sit minus quam postulet. Et hoc modo constituunt speciem mali; quia per se habent peculiarem repugnantiam ad dictamen rationis. Secundò, Absolute; vt idem sint quod magna vel parua quãtitas, quomodo nõ constituunt speciem mali. Nam fieri potest, vt quis multum comedens, temperatè comedat; nam istud multum, non est ipsi multum, sed æquale.

Multum
& Paruum
vel compa-
rativè, vel
absolutè ac-
cipi possunt.

81

Vbi aduerte, omnes circumstantias necessarias ad actum bonum, v. g. ad actum temperantiae, includere peculiarem respectum ad rationem; vt tempus, locus, modus, quantitas. Non enim simpliciter hoc vel illud tempus est necessarium ad bonum temperantiae, hic vel ille locus, hic vel ille modus, hæc vel illa mensura: sed tale tempus, locus, modus, mensura, qualem ratio omnibus spectatis postulauerit. Pari modo omnes circumstantiae, quae actum ex bono vel indifferenti faciunt malum, secundum se includunt peculiarem repugnantiam ad dictamen rationis. v. g. Comedere est actus indifferens; vt autem ex circumstantia fiat malum, requiritur vel locus, vel tempus, vel modus, vel mensura, vel finis rationi repugnans.

Omnis cir-
cumstantia
necessaria
ad bonum
virtutis,
includit
peculiarem
ordinem ad
rationem.

Q V Æ S T I O X I X.

De Bonitate & Malitia actus interioris voluntatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonitas voluntatis pendeat ex obiecto?

1
Affirma-
tur.

Conclusio est. Bonitas voluntatis pendet ex obiecto.

Probatur; quia omnis diuersitas specifica actuum voluntatis sumitur ab obiectis: atqui bonum & malum per se sunt differentie specificae actuum voluntatis: ergo bonum & malum in actibus voluntatis sumitur ex obiectis.

Maior propositio generatim est vera, tam de specie naturae, quam moris. Cuius ratio est, quia ex parte voluntatis nõ possunt actus habere vllã diuersitatem specificam: nam vt praecise à voluntate manant, omnes sunt eiusdem rationis; sicut etiã in alijs potentijs: omnes enim intellectiones, qua parte praecise manant ab intellectu, sunt eiusdem rationis, nec habent vnde alia ab alia specie distinguatur: & omnes visiones vt sunt praecise à potentia visua, sunt eiusdem rationis. Ergo similiter omnes volitiones, vt praecise sunt à voluntate, sunt eiusdem rationis. Ergo omnis distinctio specifica, est ab obiecto, tamquam à forma quadam extrinseca, & quasi sigillo.

Minor propositio intelligenda est de specie morali: cum enim actus voluntatis habeat duplicem speciem, scilicet naturalem & moralem; naturalis non constituitur per malum, sed moralis; vt ostensum est, q. 18. a. 6. d. 1. Per bonum tamen constituitur & species naturalis actus voluntatis, & moralis; quamuis alio & alio modo consideratum; id est, vt actu liberum, & vt praecidens à libero; vt supra dictum.

Secundò Probatur eadem conclusio. Ideò voluntas est bona, quia id quod per eam volumus, est bonum: ideò est mala, quia id quod volumus, est malum: atqui id quod volumus, est obiectum: ergo ex obiecto pendet bonitas & malitia voluntatis. Hæc ratio colligitur ex D. Thoma §. Sed contra.

Vbi notandum est, nomine obiecti intelligi obiectum integrum constans materiali & formali, scilicet re volita, & ratione volendi. Nam si obiectum materiale sit bonum, & ratio volendi sit mala, integrum obiectum erit malum; ac proinde & voluntas: Vt si velis eleemosynam ob vanam gloriam. Similiter si obiectum materiale sit malum, & ratio volendi sit bona, totum erit malum, ac proinde etiam voluntas: Vt, si velis furari vt des eleemosynam. Itaque quando bonitas voluntatis dicitur pendere ex obiecto, integrum obiectum est accipiendum.

2
Obiectum
integrum.

ARTICVLVS II.

Vtrum bonitas voluntatis pendeat ex solo obiecto?

Conclusio. Bonitas voluntatis ex solo obiecto pendet, & non ex circumstantijs. Probatur, quia id quod est primum in quouis genere, debet consistere in aliquo vno: sed actus voluntatis est principium bonitatis & malitiae in actibus humanis: ergo bonitas voluntatis debet consistere in aliquo vno: atqui hoc vnum non est aliud quam obiectum: ergo ex solo obiecto pendet bonitas voluntatis.

3

Dices, Magnum, intensum, diuturnum, augent bonitatem voluntatis, & tamen non pertinent ad obiectum; nam retinent rationem circumstantiarum: ergo non est verum quod hic dicit D. Tho. Respondeo,